

L. 605.293

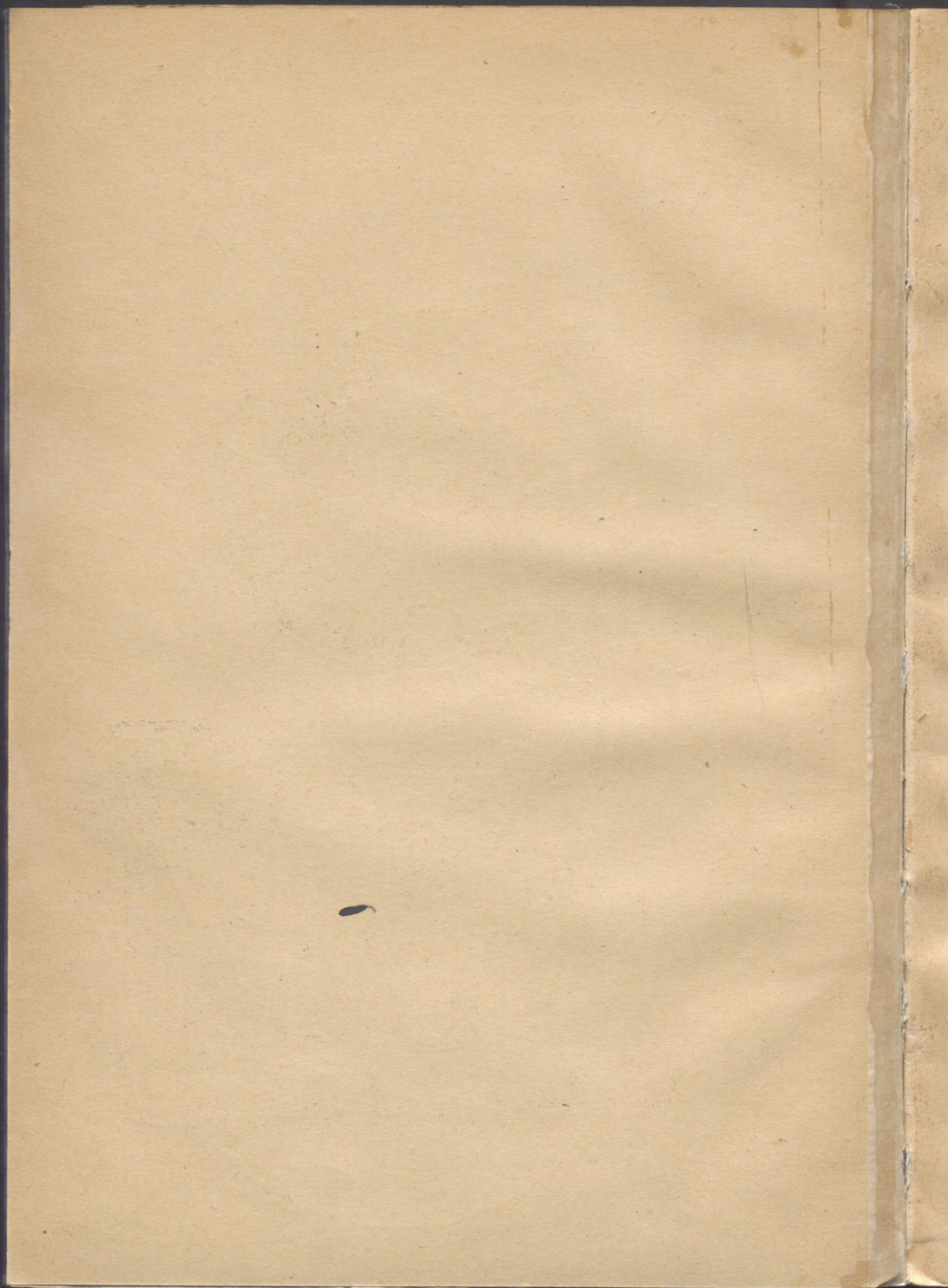
2000

В ЄДНОСТІ СИЛА

К. МАГИЦЬКА

76.

В ЄДНОСТІ СИЛА

ЧИТАНКА ДЛЯ МОЛОДІ

СКЛАЛА К. МАЛИЦЬКА

ЛЬВІВ

1939

LWÓW

НАЕЛАДОМ РЕВІЗІЙНОГО СОЮЗУ УКРАЇНСЬБИХ БООПЕРАТИВ

I.603.243

Wydaje: Rewizyjnyj Sojuz Ukrajinskich Kooperatyw we Lwowie.

Z drukarni Naukowego T-wa im. Szewczenki, Lwów, Czarnieckiego 26.
З друкарні Наукового Т-ва ім. Шевченка, Львів, Чарнецького 26.

КРАПЛИНА.

Жила колись під землею краплина води. Було там темно й непривітно. А жила краплина одна-однісінька. Через те нудьгувала вона та й пішла тинятись попід землею. Тут зустрілась вона з другою краплиною, а там з третьою, з четвертою, і пішли вони всі вкупі. Коли ж їх назбиралося багато й стали вони дужі та сильні, загомоніли поміж собою:

— А чом би нам не зробити в землі дірочки? чи не побачили б ми відтіля сонечка?

І от вони справді зробили дірку, виглянули з неї й побачили сонечко і небо блакитне. І як же там було гарно! Зрадівши, вони почали гратися й дзюрчати. Почули це інші краплини, що були під землею, не втерпіли, захотілося їм побачити сонечко. І потекли вони вслід до вільних уже краплинок.

— Дивіться, яке чудове джерельце! — казали діти, що гралися тут поблизу. І почали вони набирати жменями та пити чистеньку криничну воду; але її оставалося ще досить, бо із землі витікало краплинок усе більше та більше. І зробилося краплинкам тісно, й побігли перші краплинки вперед, а за ними побігли й другі, і ось! по траві гадючкою веться цілий струмок.

Зустрічались йому подорозі всякі квітки: блакитні й білі, жовті й червоні — і казали струмкові:

— Струмочку! Струмочку! підожди трошки, погуляй з нами.

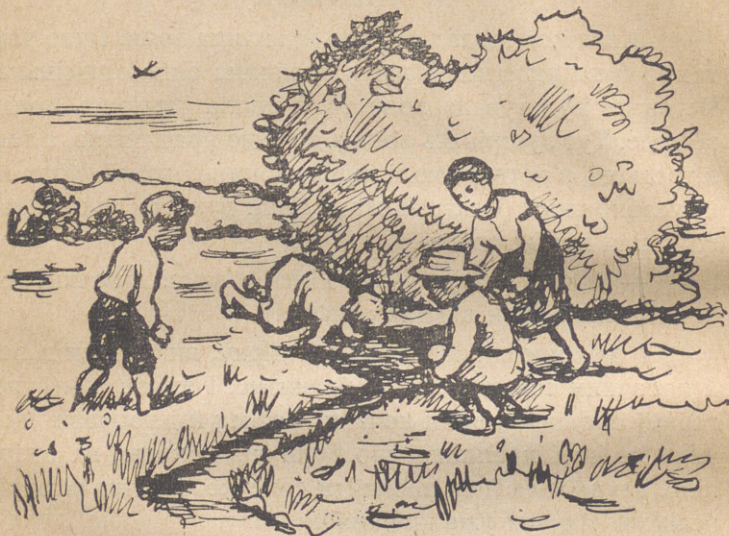
— Ніколи в мене, любесенькі, ніколи, гарнесенькі — відказував струмок і знову біг вперед у світ заочі.

Коли гульк! — другий струмок.

— Здоров, брате! Візьми й мене зі собою!

— Гарзд, біжим вкупі! — каже перший струмок.

І побігли вони, як два брати, держачись за руки.

А тут знову нові струмочки, а там ще нові й усі просяться: — Візьми й нас зі собою, візьми й нас зі собою! — Нічого було діяти. Взяв наш струмок усіх із собою й виріс через те в цілу річку.

— Еге! — казали люди — наш струмочок справді таки зробився річечкою. Як його перейти?

Довелося міст збудувати.

— Нехай же річечка і роботу нам робить, бо-рошно меле.

Набудували млинів, і взялася молода річка вертіти колеса своїми дужими руками.

— Та чи не понесла б вона за нас і всякий тягар?

Навантажили різним добром судна й понесла їх могутня річка на своїй широкій спині далеко-далеко від міста до міста аж до синього моря.

Тут у синьому морі сходяться на відпочинок усі річки з цілого світу. Спочинуть, піднімуться туманом до неба, зібуться в хмари, й понесе їх вітер понад землею. Коли ж земля зсушиться спекою, а квітки й трава змучаться жагою, то тисячі краплинок впадуть раптом із хмари на землю, напоять, оживлять рослини, а там знову проберуться в рідну землю, відкіля вийшли.

ЛІСОВІ ХОРОМИ.

Ішов лісом чоловік та й загубив кошик. Загубив і не вернувся. Остав кошик біля дороги. Летіла муха, побачила й думає: „Дай, зазирну, чи немає там часом їжі?“ А на покришці саме така дірка, що великій мусі пролізти. Влізла вона, їжі не найшла; порожній кошик, тільки на денці трішки кришок від хліба залишилось. „Зате хороми гарні!“ — думає муха. — Буду я тут жити. Тут мене ані птиця не склює, ані дощик не помочить“.

І почала муха жити в кошику. Живе день, живе другий. Прилітає комар. Сів біля дірки й питає: „Хто в хоромах? хто у високих?“ — „Я муха-цокотуха, а ти хто?“ — „А я комарик-дударик. Пусти в гості“. — „Та хоч і завжди живи тут“.

Не встиг комар влізти в кошик, а біля дверей вже оса сидить: „Хто в хоромах, хто у високих?“ — Ті відповідають: „Двоє нас — муха-цокотуха й комарик-дударик, а ти хто?“ — „А я оса-рябуха. Буде мені місце?“ — „Місце буде, та як ти в двері увійдеш?“ — „Мені тільки крильця згорнути, а я не товста, скрізь пролізу“ — „Ну, тоді просимо“. Вона в кошик, а за дверима

знову питають: „Хто в хоромях живе, хто у високих?“
— „Муха-цокотуха та комарик-дударик та оса-рябуха, а ти хто?“ — „А я сліпець-джибунець“. — „За яким ділом?“ — „Та до вас у гості“.

— „Просимо, просимо, та чи пролізеш ти?“ — „Пролізу, тільки трохи боки втягну“. Проліз і сліпець у кошк.

От вони й почали розмовляти. Муха й каже: „Я муха не проста, а велика. Скрізь мені двері відчинені — куди хочеш, прилітай, скрізь обід солодкий. Чого тільки я не їла, де тільки я не була. Не знаю, хто ще є розумніший за мене?“

— „Хоч би не мені хвалилася — каже оса. — Я усім краща за тебе: і красою й голосом. Всі квіти мене в гості кличуть, наповоають, годують. Чи є хто на світі кращий за мене? У кого голос дужчий за мій?“

— „А мене не перегудеш“ — промовив сліпець.

— „Та в тебе ніжності в голосі немає, а в мене голос тонкий“ — каже оса.

— „А в мене ще тонший“ — запищав комар.

І давай сперечатися. Коли чують, знову хтось за дверима шарудить.

— „Хто там?“ — питають. Ніхто не озивається.

— „Хто біля хоромів, хто біля високих?“ — Знов відповіді немає.

— „Треба полетіти та подивитися!“ — гукнули всі разом.

— „Я перша не полечу, бо я від усіх розумніша“ — каже муха.

— „Я перший не полечу, бо я від усіх голосніше співаю“ — каже комар.

— „Я перша не полечу, бо я від усіх краща“ — каже оса.

— „Я перший не полечу, бо я від усіх дужчий“ — каже сліпець.

І почалась у них сварка. Ніхто не хоче летіти подивитися. Коли це в кошику потемніло.

— „Що це за ворог нам світло затулює?“ — гукнули всі.

— „Та це, здається, павук свої тенета заплів“ — сказав комар.

— „Ой, ой! — загуділи всі. — Як нам бути? що ж його робити? Треба скоріше вилетіти, поки ще тенета не кріпкі, порвуться“.

— „Мені першій! — пищить муха. — Я від усіх розумніша“.

— „Мені першій — дзижить оса. — Я від усіх краща“.

— „Мені першому! — дзвенить комар. — Я від усіх голосніше співаю“.

— „Мені першому! — гуде сліпець. — Я від усіх дужчий“.

І знову почалась у них сварка. Мало до бійки не дійшло.

А поки вони сварились, павук доткав свої тенета, так усі вони й загинули.

ДЕРЕВЦЕ.

Ішов Панько із гóрода додому

З сокирою й мішком.

Вертається довелось самому,

Прямуючи ліском.

Іде Панас, не розглядає,

Міркуючи про щось...

Аж чує, кличе хтось:

— „Гов, дядьку!“ — гукає близенько.

Оглянувся. — „А хто там? — каже — де?“

— „Це я — озвалося тихенько

Деревце молоде. —

Як вгляділо вас, так аж зраділо“.

— „А що тобі?“ — пита Панас.

— „Є діло, дядечку, до вас“.

— „Кажі, яке там діло?“

От деревце й почало говорити,

Яке йому життя погане,

Що не росте воно, а вяне,

Що ніде віти розпустити

Через онті дуби й осики,

Хоч пропади навіки!

— „А якби я само росло,

Я б не таке було!

Я вирросло б високе та зелене,

Усі раділи б через мене.

Вівчарики й орачі

У холодочку б тут лежали,

(Весь день би пташечки співали)

І спали б у ночі...

Зробіть ласку, дядечку, велику,

Не жалуйте дерев старих!

Возьміть та вирубайте їх —

Я дякуватиму до віку“.

Дістав Панас сокиру та брусók,

Налагодивсь — і полягло дерева...

Пропа́в лісок знечевя!

Тепер само собі стоїть

Деревце молоденьке.

Сміється, шелестить,

(Раденьке, що дурненьке!)

День-два, не встило погулять,

Вже й лихо стало докучать:

То сонічко пече, то вітер його пхає,

А іноді буває

Морока із дощем.

Раз якось хмара наступила,
 Зірвалась буря і зломила
 Деревце бідне з корінцем.
 Бо захистить не було ко́му
 Від спеки, вітру і від грому.
 Не стало дубів та осик,
 При них стояло би весь вік.
 Та ні! Само — мовляв — біду собі купило,
 Талан занастило.

СИЛЬНІШІ ЗА ВСІХ.

Жило колись на світі мишеня, та таке розумне, що всі миші одногосно визнали його за наймудріше мишеня в їхній великій норі.

А нора їх була на кілька поверхів, виритих між коріннями старого могутнього дуба, що багато вже століть стояв у густому лісі.

Підросло мишеня, і стало воно задумуватись над тим, хто сильніший від усіх на світі. Пригадало собі, як, виходячи з норки, бачило ясне сонічко, що посувалося повагом на блакитньому небі, над їхнім лісом. І порішило мишеня, що сонце мабуть сильніше за всіх у цілому світі.

Зладилося воно в дорогу, взяло припасів усяких і дійшло до самого сонця.

— Бачу я — каже мишеня — що немає тобі, сонце, рівного в цілому світі. І гарне ти, і сяєш незвичайно, і велично освітлюєш далекий океан. Скажи, чи не ти найсильніше від усіх на світі?

— Мені приємно тебе слухати — всміхнулося сонце — але біда в тому, що не я найсильніше на світі. Є хтось міцніший і важніший від мене.

— Хто ж це? — зчудувалося мишеня.

— Невже ти не знаєш? Усяка хмарина сильніша від мене, усяка туча. Захоче тільки хмарина, і стане передо мною, закриє мені всю землю, всіх людей... І побачать тоді люди, що не завжди я сильніше від них на світі. Якщо ти справді хочеш побачити наймогутнішого

в світі, то знай, моє любе: хмарина багато міцніша за мене. Піди, дитино, до неї й побачся з нею. Я само хмарини боюся.

Пішло мишеня до хмари. Хмара й питає його:

— Ти, мишенятко, чого прийшло до мене?

— Прийшло я — відказує воно — щоби тебе побачити, бо кажуть, що ти найсильніша, наймогутніша в світі. Було я в сонця, бо воно до цього часу здавалось мені найсильнішим. Але сонце післало мене до тебе. Каже: коли тобі захочеться, ти затулиш від нього всю землю. Чи то правда?

— Правда — то правда, але річ не в тому. Треба тобі знати, що й я не найбільша на світі. Іди краще поспитай вітра, тому що вітер багато сильніший від мене. Тільки подме він і стане носити мене на всі боки — хочу я плисти на захід, а мене несе на схід... І не знаю я тоді, куди пливу й що роблю. Ні, дитино, вітер сильніший від мене.

Пішло мишеня шукати вітра й знайшло його. Надувся вітер, рознесло в повітрі його бороду й волосся. І спитав він мишеня:

— Чого ти прийшло до мене?

— Хочу бачити найсильнішого й наймогутнішого — відповіло мишеня. — Було я в сонця, бо здавалось воно мені сильніше над усе у світі. А сонце післало мене до хмари. Пішло я до хмари, а хмара післала до тебе. Тепер, думаю, ти вже мене нікуди не пішлеш.

Мишеняткові подобався вітер — такий він могутній і гарний! Куди хоче, туди й віє. Напевне, він найсильніший на всьому світу.

— Ти знов помиляєшся, друже! — спокійно сказав йому вітер. — Якщо ти шукаєш наймогутнішого на світі, то знай: усі твої шукання до цього часу були даремні. Я зовсім не такий славний, сильний. Річ у тому, що тут у лісі стоїть могутній віковий дуб. Багато хуртовин проносилося над його сивою головою, чимало дубів згнуло біля нього. Ось і став я дмухати-бурхати з усіх сил на нього, і дую вже з того часу без уговку років так зі двісті. Хочу звалити його на землю. І що ж

ти думаєш? Ніякого успіху! Тільки заскрипить у не-
году.

— І ось послухай далі! Біля коріння дуба завелись
якісь звірі. Не знаю, давно чи ні, почали рити під ним
свої лази. Здається, років два-три, не більше. І, уяви
собі, нині дуб ледве-ледве тримається і я певен, скоро
впаде на землю.

— Ось туди треба тобі йти, дитино. Іди до тих
звірів, тому що вони, виходить, сильніші від мене.

Пішло мишеня до старого дуба й думає, що найде
там он яку потвору, щось сильніше над вітер.

І що ж воно побачило? Мишей, звичайнісіньких
мишей, що гризли коріння віковичного дуба й зробили
собі гнізда там, куди вивірки складали на зиму лісові
горішки.

Зупинилося мишеня перед входом у свою дірку,
яку так недавно перед тим покинуло і сказало голосно:

— Невже ж ми справді сильніші від усіх? Чому ж
це так?

А потім, поміркувавши трохи, додало:

— Це тому, мабуть, що нас багато, що ми жи-
вемо ближче землі, що ми сила. А як усю нашу працю
ми приложимо до чогось одного — тоді бережись і ти,
сонце!

КАЗКА ПРО ОСІННЄ ЛИСТЯЧКО.

Шелестить під ногами листячко в садку: ш-ш-ш.
Вітер наче зрадів, що так багато йому роботи, зриває
останні листочки з дерев, не жаліє. Вкриває ними
стежки в садку, крутить їх у повітрі.

І неначе приспівує листкам до таночка:

„Не сердьтеся, не сердьтеся на мене, на вітра ве-
селого! Ви тут розпустилися на весні, зеленіли влітку,
гріло вас сонічко, пили ви свіжі роси на світанку і го-

дували цим дерево, освіжали в садку повітря. Ви багато зробили, листки, за літо. А тепер холодні ночі, дощі, сонце не гріє і ви пожовкли.

„Я зірву вас, я вкрию вами матусю-землю. А на весні нове листячко розпуститься на деревах“.

„Ш-ш-ш, чуємо!“ — прошепотіли листки. А далі стиха: „А ми? Ми вже нікуди не здатні? Ми вже помremo?“.

Коли ось по стежці повзе великий жук.

„Он яку купу листя хтось добрий мені нагрів — каже жук. — Під ним я добре перезимую“.

І заліз аж у спід.

Шелестять листочки: „Ми гріємо, ходіть до нас!“

„От бачите, листочки, ви ще станете комусь у пригоді — каже вітер. — Ще не один до вас звернеться“.

І справді — під купою листя назбиралося багато усяких маленьких тварин, що завмирають на зиму, і жучки й павучки.

Аж ось повзе щось велике колюче, усе в іголках. Притихла дрібота. А це їжак. Йому теж потрібне листя для зимового житла. Понатикнував листків на свої колючки, і побрів далі.

А потім вийшли діти з граблями та мітлами, позгрібали на стежках садових листя.

„Несіть, діти, до клуні! — кричить мати з хати — буде мені на підпал“.

А вітер наче звеселився, рве останнє листячко з дерев, крутить ним у таночку, кидає на землю.

„Ш-ш-ш!“ — шелестить листопад. — Ніщо марно не пропадає в світі. Усе і найменше придасться. Природа-мати усе щадить“.

ЯК ЗВІРІ ХАТУ БУДУВАЛИ.

Остогидло воліві всю зиму дріжати на морозі й подумав собі:

— Не хочу я жити в холодній країні; переживу ще цю зиму, перелітую, а як птиця пічне летіти до вирію, подамся й я в теплий край.

Проминуло літо, як один день. Не встиг віл оглянутись, як уже настала осінь, сіра та холодна. Віл гнувся, гнувся в загороді й згадав про теплий край...

Настав день. Віл піднявся і пішов з двора на гори. Побачили його півень та качка й питають:

— Ти куди йдеш?

— Та втікаю від зими, йду шукати літа.

— І ми підемо з тобою.

— Що ж, ходіть! в гурті веселіше буде.

Вийшли вони з двора, а на воріттях кіт сидить.

Побачив їх і спитав:

— Куди це ви йдете?

— Тікаємо від зими, йдемо шукати літа.

— Візьміть і мене!

— Ходи, коли хочеш — в гурті веселіше буде.

Пішли вони далі. Аж у полі зустрівся їм баран. Порівнявшись з ними, він спитав:

— Куди йдете, земляки?

— Тікаємо від зими, йдемо шукати літа. Дикі птиці летять до вирею, подамось і ми туди.

— Візьміть і мене зі собою!

— Ходи, коли хочеш. В гурті веселіше буде.

Пішли. Подорозі, вже під лісом, натрапили на свиню. От і вона до них пристала.

От ідуть та й ідуть вони, уже й підтоптались, а до літа ще далеко. Аж ось впав сніг, вдарили морози. Далі йти немає змоги. Від морозу й вітру очі злипались — сніговиця дороги позамітала. Зайшли вони в ліс, зашились у затишок і стоять, горнутья один до одного. А далі віл каже:

— Давайте, братя, збудуємо собі хату. Перебудемо в ній до тепла, а потім підемо далі.

— Як давай, то й давай! Наш гурт немалий... Треба ж місце добре підшукати — каже кіт.

А качка й собі:

— Ходім! найдемо таке місце, де вода була б недалечко.

Пішли, знайшли таке місце, взялися до роботи. Віл із свинею землю риють, качка воду носить. Як наносила води, тоді свиня замісила, півень цеглинки поробив, баран носив, а кіт мастив.

Поклали вони хату, а качка й каже:

— Коли поклали хату, то ще викопаймо в хаті таку яму, щоби вода була. Як прийде зима, щоби мені не ходити далеко.

Свиня вирила таку яму, качка наносила до неї води. А кіт каже:

— Коли поклали хату, то покладімо ще й піч, щоби мені було де в зимі погрітися.

А півень і собі:

— Коли поклали хату, то поставмо ще й жердку, бо я не звик на голій землі спати.

Та як вони вже ту жердку та піч поклали, тоді баран каже:

— Що ви хотіли, те й маєте. Зробім же тепер постіль, щоб я на голій землі не ночував.

Пішли вони в ліс, наносили багато листя, зробили постіль і для барана, і для свині, і для вола. Тоді вів і каже:

— Тепер ходім, назносім собі всякої поживи.

Порозходилися вони всі, кожне взялося роздобути поживи для товариства. Волів та баранів кукурудзи сухої, сіна — свині картоплі нарили — качці бурякового листя наносили багато — котів мишей, горобців ловити допомогли — півневі зерна поназбирували, хробачні усякої. Наносили вони всього того, до-

сить та й стали складати. Поскладали все в порядку, посідали та й сидять в теплі та добрі. Кіт на печі мурликає, півень на жердці виспіває, качка у воді плюскоче, а свиня простяглася на постелі, лежить і рохкає. На дворі мороз, хуртовина, а в них затишно й їсти є що.

Аж ось бігла повз їхню хату лисичка. Почула, як півень виспіває „ку-ку-рі-ку“ й захотілось їй курятинки поласувати. Зупинилася, кортить її — та в хату ввійти боїться, бо чути, що там не один півень, а крім нього ще хтось гомонить. Метнулася тоді лисиця до ліса, найшла медведя та вовка і каже:

— Я надибала цілий клад. У наш ліс забрела ціла ватага тварин зі села. Там чути голос півня, качки та й ще когось... Так ходім, розділимо їх проміж себе. Я візьму півня та качку, а ви вибирайте собі, кому що до вподоби. Ну, ходім! ми з ними розправимось по своєму.

Підійшли вони до хатки й почали турбуватись, кому першому йти в хату. Лисичка подумала й каже:

— Якщо йти, так не кому іншому, як медведеві. Він найдужчий і найхоробріший. Іди, медведю, а ми тут посторожимо.

— Як іти, то йти — каже медвідь і посунувся в хату.

А тут його тільки й ждали. Віл як кинувся на нього, довбнув його рогами й пригнув до стіни. Баран розігнався і нумо штовхати медведя під боки. Свиня кинулася його гризти. Кіт стрибнув медведеві на голову, щоб очі видряпати; а півень як закричить на все горло: „ку-ку-рі-ку!“ Медведеві в очах потемніло, бачить, що це дурна штука, зібрався зі силами, рванувся, вирвався з хати та й побіг без оглядки в світ за очі. А лисиця та вовк і собі за ним. Тільки їх і бачили.

А віл зі своїми товаришами залишилися жити в хатці й на далі.

В ЄДНОСТІ СИЛА.

Колись давно, ще за царя Гороха,
Коли людей на світі було троха,
Коли кругом шуміли темні бори,
А по лісах жили страшні потвори,
Давно-давно побіля бору цього
Стояв хутір господаря одного.
Жив батько там і три сини-соколи,

Що не боялися нікого і ніколи.
А на горі високій і стрімкій
При жерелі гніздився лютий змій.
Пан жерела і пострах всього ліса,
Чудовище: пів змія, а пів біса.
Хто підійшов дс жерела заблизько,
Палив огнем і бив страшним хвостиськом.
От каже раз найстарший син: „Гей, тату,
Піду я, вбю потвору цю прокляту!“.
Пішов. Нема-нема. Аж повертає

Потовчений, поранений, кульгає.
 Тоді середній син прібує свого щастя,
 Іде у ліс, чей змія вбити вдасться.
 Не допомгла на бісове насіння
 Відвага хлопця й боєве уміння.
 Зломився меч, а неранений змій
 Загнав його на дерево, як стій.
 Пішов і третій син: „Спрібую й я!“ сказав,
 Та й його змій так само привитав,
 Потовк хвостом і полумям попик,
 Що наш юнак з душею ледве втік.
 Час проходив. А біля жерела
 Паношилась страшна потвора зла.
 Нікому приступу до ліса не давала,
 А хто зайшов, то того убивала.
 Аж раз брати знайшли спасенну раду,
 Як від змія освободить громаду.
 „Підемо — кажуть — втрійку на змія,
 Бо все, що три, то не одно рамя!“
 Пішли у ліс. Коротко вівся бій,
 Сконав у нім непобідимий змій.
 А три брати пізнали з того дива:
 Яка то сила — кооператива.

„МОЯ ХАТА СКРАЮ“.

I.

Та й не любила ж кертиця, коли її бабою звали.
 Тільки ж було й заспокоювала себе тим, що — мовляв
 — трапляються кертиці віком старші від неї.

Жила кертиця на великому городі, який уважала
 навіть своєю власністю, бо тут рід її ще з діда-прадіда
 вкорінився.

Та господар цього городу ніяк не міг того зрозу-
 міти і дуже гнівався, коли по грядках марніла й гинула

городини: огірки, картопля, буряки, горох, морква чи ріпа.

— І ненажерлива ж, тварюка! — гримав господар. — І не стільки тобі зість, скільки напсує.

А найбільше гнівався він, коли кертиця було понадгризає корінці, й рослини передчасно повсихають.

Кертиця ж сиділа собі у своїй норці, прислухувалася до цього сердитого гримання й кепкувала з дурного господаря, що не міг ніяк такої простої речі зрозуміти, що й кертиці їсти треба.

— Я повсякчас їсти хочу та й ще до того мушу годувати всю родину свою — виправдувалася кертиця. — Тільки й різниці між нами, що господар працює вгорі, а я під землею.

Не розумів господар ще й того, як то приємно буває гризнути перший зелений паросток, що тільки з-під землі на світ божий визирне. В зимі, коли й вчора й сьогодні, щодня доводиться їсти те саме, зовсім остогидне така страва. А тут тобі на весні цілий город зеленіє, молодничком укритий. Добре також поласувати першими свіженькими корінцями.

Взагалі кертиці непогано жилося, й рід її все множився. А господар одно тільки й знав, що гнівався на неї та врешті наважився винищити на своєму городі всі кертиці. Почав ставити якісь пастки, лив у нори окріп, посипав якоюсь гидотою, але стара кертиця кепкувала собі з того.

— Не на таких натрапив, голубе! — казала — пошукай дурніших, щоб у твою пастку полізли.

II.

Коли хто щасливо живе, то йому всі завидують. Так було й цим разом.

У господаря на подвір'ю жили коні, корови, вівці, свині, кози, гуси, качки, індики й кури. Всі вони нарі-

кали на свою лиху долю й збігалися до кертиці пожалуватись на господаря. А найдужче допікали кури. Приблизить, бувало, яка й пічне голосити:

— Ах, ах! куд-куда, куд-куда!.. Де ячко я своє діну? Тільки знесешся, то зараз же тобі наймичка прийде та й украде. Вона краде в мене яйця, а хазяїн їсть. Ой, горенько моє, горенько!

Кертиця спокійно слухала, а потім відказувала:

— А мені що, моя хата скраю...

А про себе думала: „Та з нею й балакати не варто — така собі дурна курка“.

Приходили й інші.

А найжалісніше скаржилось теля. Прийде, було, витягне шию й сумно-сумно мукає:

— М-ма-а-а-ло...

— Та чого ж бо тобі мало? — питає кертиця.

— Молока мало... Усе молоко в мене наймичка краде. Вкраде та й сама все випе; а мені дає тільки недопитки й ще теплою водою розбавляє. Та води я не хочу, бо хіба ж я дурне вже таке, щоб не знати, який молоко має смак.

— Ото бідолашне! — спочуває кертиця. — Одначе, мене це не обходить: моя хата скраю. (І з телятем не варто розмовляти, бо однаково ж воно нічого не тямить).

Прибігла овечка та й скаржилася, що господар кожної весни стриже її.

— Ну, то що? Тобі ж на літо легше — потішала кертиця.

— Легше! Хай би тебе остригли, то знала б, як то воно легко.

— Ну-ну, добре, добре... Відчепись від мене! Моя хата скраю...

Гуси нарікали на те, що хазяїн зовсім совісти не має й що-осени відбирає в них гусенят, ріже та й їсть.

— На власні очі бачив, як наш наймит різав моїх гусенят, — скаржився старий, статочний гусак. — Хіба ж це по правді? Таже ж, здається, на світі й немає птиці ліпшої за гуску. Он півень чи качур — невже ж вони дбають про своїх дітей? Де там, і гадки не мають. А я ж то й на крок не відійду від своїх гусенят.

Звичайно, гусак птиця поважна, але хитра кертиця і йому своє співає:

— Моя хата скраю...

Аж ось якось восени, коли вже всю городину зібрано, до кертиці прийшли всі гуртом.

— Порадь нам, що з тим хазяїном робити — казали всі водно. — Кривдить нас хазяїн... Всіх кривдить. Ти одна живеш так, що й знати нікого не хочеш і гніздечко в тебе своє, й їжі собі всякої в нору наносиш.

Обізвався індик. Розтопірчив своє пірлячко, напиндючився та й заґелготав:

— А найбільша зневага, що він же, себто хазяїн, ще й лає нас усіх: „Ох, ти — каже — гуску лапаста“.

Гусак обидився й своє слово докинув:

— Це ще дурниця, а то хазяїн і таке каже: „Ти дурний, як індик“. Це вже щось гіршого...

— Птху! Птху!.. Шалди-балди, шалди-балди! Птху! — заґелготав індик. — І балакати не хочу... Одно слово, гусак нещасний.

— Та мене це зовсім не обходить: моя хата скраю... — байдуже відказувала кертиця на всі жаління.

Прибігла свиня. З розпукою кидалась вона на всі боки й питала:

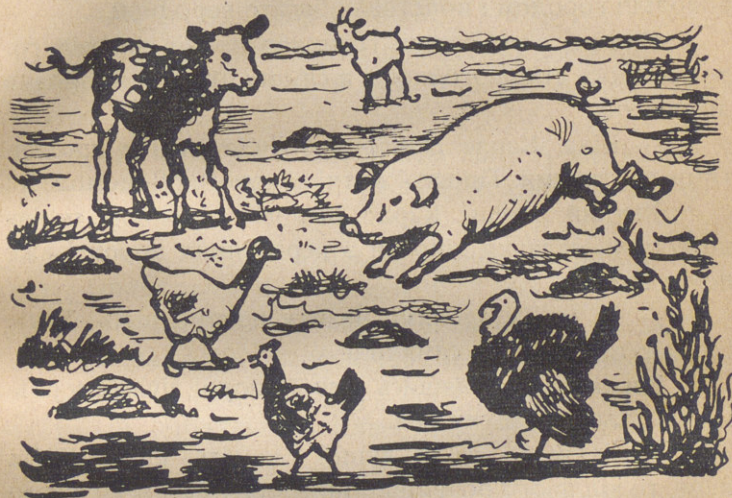
— Чи не бачили ви часом моїх поросят? Весною було їх в мене аж дванадцятєро. Та чи є що в світі краще за маленьке поросятко? Шкіра рожевенька, рильце рожевеньке, рожевий хвостик закоцюрбився. І раптом... Ох, і говорити не сила. Вони восени полідро-

стали, зробилися такими статочними, зовсім уже тобі справжні свині... І раптом... Сьогодні рахую... сюди-туди, а двох уже й немає.

— А ти біжи й спитай хазяїна, де ділися твої поросята — пораяв гусак. — Чи не те саме з ними сталося, що й з моїми гусенятами?

— А мені що? Моя хата скраю — все своє товче уперта кертиця, хоч її ніхто вже й не питає.

Всі обидилися. Цап, що увесь час стояв мовчки, додолу очі спустивши, тільки тепер промовив:

— Чого ви оце кертиці слухаєте? Та це ж відома з діда-прадіда шахрайка, що лише тим живе, що нашого хазяїна обкрадає.

— То я по-твоєму злодійка? — образилася кертиця. — Хіба ж я винна, що я ліпша за вас усіх? Я живу зі своєї праці, а ви всі дармоїди. І хазяїн має рацію. Авжеж, має рацію.

Всіх лють узяла — і вони кинулись до кертиці, але вона хутенько щезла у своїй норці і вже звідти ще раз гукнула:

— Моя хата скраю!

— Бий її! — зарепетував півень і скочив до нори

— Ану, лупіть її всі гуртом!

III.

Минула зима. Прийшла весна. Кертиці зовсім заволоділи городом і попсували багато городини.

Одного разу вранці господар привів на свій город якогось старшого панка в сірому плащі й промовив до нього:

— Біда, Карле Івановичу! Лихо мені з проклятими кертицями. Просто жити не дають. Допоможіть!

Хитрий німець, Карло Іванович, походив скрізь по городі, оглянув дірочки з кертичиних норок і вже потім сказав:

— О, ми їм зробимо велику неприємність. Так!.. і виганяти не треба: сама піде.

Кертиця, притаївшись у своїй норці, чула цю розмову й тільки всміхнулася.

— Які ж бо люди дурні! гадають, що коли їх двоє, то від цього розумнішими зробляться. А то Карло Іванович піде, а я лишуся.

Карло Іванович і справді таки пішов.

Як звичайно весною, вневдовзі потім увесь город скопали. А коли робили грядки, то господар чогось блискучого понакидав у землю.

Кертиця притаїлася у своїй норці й чекала.

Час минав, і нічого незвичайного не сталося.

— Двоє дурних людей не може дати собі ради з одною розумною кертицею — думала вона — та й дурні ж бо які...

А час минав. Скінчилася сівба. Кертиця встигла вже обгризти молоді парістки й почувала себе справжнім переможцем над господарем.

Коротко кажучи, все йшло гаразд. І от нараз... Треба сказати, що кертичин чоловік був вже, нівроку собі, старенький дідусь. Зуби в нього постирались і він дуже любив поласувати молоді соковиті корінці. Одного разу додряпався він під землю до корінців і знечевя як зарепетує:

— Ой, батечку! Ой, матінко!

Кертиця сейчас підбігла до нього, втягла старого за задні лапи до своєї норки й стала питати, що склалося.

— Ой, хтось ножем мені всю лапу трохи не відрізав — скаржився чоловік, показуючи заюшену кровю лапу.

— Яким ножем? Хто ж міг залізити з ножем під землю? Опамятайся, що ти верзеш...

Кертиця навіть розгніватись хотіла на чоловіка, коли це нараз знову зарепетував наймолодший коханий синок:

— Ой, ой! хтось мені хвоста відрізав, усього чисто хвоста!

— Ну, це вже не знать-що! — розсердилась кертиця.

Вона кинулась сама рятувати сина, але зараз же наскочила носом на щось острє, хутче подалася назад і вистрибнула з нори.

— Ой-ой-ой! — стогнала, обтираючи лапкою поранений ніс.

Відтак вибігла на подвіря й стала гукати:

— Рятуйте! Наш хазяїн просто душегуб якийсь... Це ж нарешті нечемно. Він понакидав у грядку товченого скла. Я виберуся звідси в інше місце. Хай живе,

як знає. А що ви, товариші, на таку хазяйську нікчемність?

Усі мовчали. Тільки цап мотнув борідкою й промовив:

— Наша хата скраю...

ПАЮВАННЯ.

Раз якісь проворні хитруни-купці,
 Що мали дім і магазин у спілку,
 Наторгували грошей цілу барилку.
 Покінчили торги і ділять бариші.
 Та як тут обійтися без сварні?
 Почали хандричитись за товар, за прибутки.
 Аж ось алярм: „Горить!“
 „Та де?“ — „Та таки в нас, ось тутки!“
 — „Наш дім і товари спасайте —
 Один з купців кричить — „Втікайте!
 Рахунки відложимо на часок“.
 — „Та першзавсе мені мій пай додайте! —
 Свариться другий. — А то я з місця ані крок!“
 — „Мені ще два належні. Ось вам звіт!“
 Іще один сваток:
 — „Ні! ні! і не кажіть!
 Та як? За що? Ваш звіт тут ні при чім!“
 Забувши, що горить їх дім,
 Купці так довго сварились, паювали,
 Що дим, вогонь обхопив їх зовсім,
 І так вони з добром цілим пропали.

РОБІТНИК.

Жив колись в Японії молодий каменяр. День і ніч трудився він пильно, та не радісно йому жилося. Раз, намучившись довгоми, став він зідхати:

„Ех, коби мені стати багатцем! То-то зажив би я гарно! Іж і пий, чого забagneш — спи на м'яких перинах!“

Почув ці слова ангел з неба і промовив:

„Хай буде по-твому бажанні!“

І миттю робітник став багатцем. Лежить він, нічого не робить, ні за чим не тужить.

Аж ось попри нього їде царський двір. Скороходи, військо, вельможі, а над царем блищить золотом шитий парасоль.

„Невелика штука бути багатцем! — говорить каменяр — от, коли б я був царем, тоді мені б гарно жилося!“

„Добре! — промовив ангел з неба — хай буде, як бажаєш!“

І глянь! наш каменяр уже царем. Довкола нього пишна дружина, попереду їдуть скороходи, а над ним слуги тримають золотом шитий парасоль. Тільки ж під тим парасолем дуже гарячо. Сонце пече, аж каміння горить — блиск очі сліпить.

„Невелика річ бути царем! — крикнув каменяр. — Сила сонця могутніша від нього. Бути сонцем, хіба найкраща доля в світі“.

„Будь же сонцем!“ — промовив ангел.

І сонцем став каменяр. І кидав він свої проміння, і світло його лилось на поля, на ліси... Аж ось поміж сонцем а землею станула хмара й закрила блиск сьйва золотого.

„Яка радість бути сонцем? — закричав каменяр. — Світити мені не дає хмара. Хмарою краще б мені бути!“

„Гарно! — промовив ангел. — Будь хмарою!“

І став каменяр хмарою і понісся з вітром, затягаючи весь небозвід. Над землею, спаленою сонцем, розлилася вона дощем, оживляючи поля й луки, дерева й квітки. А дощ все дужче й дужче розливається, вже вода затопила все довкруги. З шумом виступили ріки й озера з берегів, усе щезло в безодні дико ревучих хвиль.

Стоїть лиш одна скеля посеред запінених вод. Даремно б'ються об неї хвилі — вона тверда й непохитна.

„Яка мені радість бути хмарою? — говорить каменяр. — З моєї грізної сили наспіхається скеля“.

„Так будь же ти скелею!“ — промовив ангел.

І миттю став каменяр скелею і гордо виступив з-посеред бурхливих вод.

„Даремно — думає він — грозять мені хвилі. Я могутній, повік буду тут стояти“.

Та ось бачить він: підходить чоловік. З молотком і ломом у руках тихо обходить узбіччя скелі й удар за ударом починає лупати камінну гору.

„Як це? — закричав колишній каменярь. — Не вже ж чоловік слабою рукою може розбити могутню скелю? Хай же я стану знову робітником і трудом заробляю на життя, бо бачу: понад труд чоловічий нічого могутнішого нема“.

„Гарно! — промовив ангел. — Будь по-твоєму!“

І знову став наш парубок каменярем і розбивав непохитну, тверду скелю.

ГАРНИЙ ЗВИЧАЙ.

В Італії є поміж дітьми звичай складати бібліотечки й роздавати іншим дітям або школам.

Роблять це так:

Коли в якої дівчинки або хлопця є книжки такі, що хотілось би, щоби й інші діти їх прочитали, то ця дитина складає зі своїх книжок бібліотечку, хоч би там було тільки 5 або 6 книжок. Відтак посилає їх діточій газетці з проханням, передати ці книжки — кому редакція вважає потрібним — або й самі кажуть, кому з дітей дати або якій школі.

Звичайно таку бібліотечку присвячують комунабудь із улюблених письменників або пам'яті народніх героїв.

Часто діти щадять ті гроші, які дістають на ласощі, або зароблять будьяким способом і купують книжки для бібліотечки. Іноді збирається цілий гурт дітей і вони самі вибирають книжки та посилають їх до редакції. Є такі діти, що зложили по 5—6 бібліотечок

і тим вони вчинили велику втіху й добро таким дітям, що не мають спромоги купувати собі книжок.

Як вам подобається оцей звичай італійської дітвори? Чи не можна б його завести й у нас?

ЩО РОЗКАЗУЄ СНІЖИНКА.

Одного разу зібрався нас великий гурт на високім шпилі гори. Значевя зірвалася страшенна гуртовина й пігнула нас униз по узбіччі. Скрізь поробились снігові намети. Дерево гнулось і тріщало під нашою вагою. А з одної кручі ціла здорова купа наших братів схопилась і з гуком помчала на долину. Понівечили вони подорозі дерева, позбирали й покотили каміння, повалили хати, повбивали усе живе, цілі села змели дочиста. „Лявіна!“ — голосили залякані люди. А це ми маленькі сніжинки, але робимось страшними, коли падаємо великою громадою. Наша сила — в єдності.

ЗАГАДКА.

У Києві, славнім місті,
Літ тому не сто не двісті,
Сталась річ така:
Один сторож („Воля“ спілка)
Прийшов рано з понеділка
До панка у дім.
На два тижні хоч наняти
Дві малесенькі кімнати
Для сімі хотів.
Скільки треба за мешкання,
Заплатити без вагання
Годився на все.
Панок глянув, усміхнувся,
Та й до сторожа звернувся,
І сказав таке:

„Дам тобі я дві кімнати,
Життя гарне буде мати
Вся твоя сімя.

Та велика тільки плата,
Твої гроші — моя хата,
Отже сам ти зваж!

Карбованця за день найму,
А за другий два негайно,
Хоч-не-хоч, плати!

Третій день — троячка знова,
Як велить наша умова,
Втретє заплати!

А чотири за четвертий
Треба дати, хоч би вмер ти,
Договір такий.

І щодня так, мій небоже,
Й не просися, не поможе,
Плати тай плати!“

Сторож глянув, зажмурився,
На глитая подивився,
І промовив так:

„Ці умови я приймаю,
Навіть клятьбу тут складаю
Виконати все.

Лиш дозволь мені служити,
Вночі дім твій сторожити
Хоч тижнів зо два.

Грошей трохи я зароблю,
Кривди я тобі не зроблю
І скоріш віддам“.

„Скільки хочеш? бо багато
Я не зможу тобі дати
За службу твою“.

„Не візьму я сам багато:
 За одну ніч мусиш дати
 Копійку одну.
 А за другу — дві копійки,
 А за третю — двічі стільки,
 І так день-у-день.
 Чесно буду я служити,
 А ти будеш так платити
 Чотирнадцять день“.
 Пан сердешно засміявся,
 В договорі підписався,
 Що виплатить все.

**

Тепер ваша, діти, справа —
 І при тому вам забава:
 Отже разом всі міркуйте,
 По-спілчанськи обрахуйте:
 Скільки сторож заплатив?
 Хто з них більше заробив?

ЗЕРЕНЦЕ ДО ЗЕРЕНЦЯ.

— Розкажіть нам, вуйцуню, що бачили ви на виставі в Празі! — просили діти вуйка Ореста, що перед пів роком повернув з Чех.

— Багато, багато цікавих і гарних річей. Усього й не перекажеш.

— Усього не хочемо, але трішки таки просимо! — наставляла дівтора й обступила вуйка густою юрбою.

— Так слухайте! Бачив я там велику скляну скриню, вивопнену до четвертини самими сотиками.

— Чи справді? Нащо ж ті гроші? Чи це може оплата за вступ на виставу? І чому самі сотики тільки?

— так і посипались питання з усіх боків.

А вуйко говорив:

— Ці гроші призначені на чеські просвітні цілі, головню на чеські школи. Чехи дуже живо інтересуються збіркою, тому нема ні одного чеського гостя на виставі, який не дав би на ту ціль своєї лепти. Гроші кидається не просто до тої скляної скрині, бо вона є замкнена, але до поставленої побіч меншої. Щодня виймають гроші з меншої, міняють їх на самі сотики і кидають до скляної скрині. Ну, а чи вгадаєте, кільки буде гроша, як скляна скриня виповниться вщерть?

— А вже ж хоч кільки тисяч чеських корон — сказав Данько.

Вуйко засміявся.

— Не тисячі, а кругло міліон корон!

Діти аж ахнули здива.

— Міліон корон? Самими сотиками? Яка ж велика мусить бути ця скриня!

— Скриня велика, але зважте, що й сотик дуже маленький, так може його в скрині чимало поміститись.

— Міліон корон! то значить 100,000.0000 сотиків — вирахував хутко Остап, математик.

— А чому скриня скляна? — допитувала Зоня.

— Мабуть на те, щоби всі бачили, як збірка росте, як поволі наповняється скриня до міліона. І радується серце кожного чеха і кожної чешки, бо за той міліон вони побудують чимало шкіл своїх чеських, видадуть чимало книжок, піднесуть ще вище просвіту в своєму краю.

— От, у нас здалася б така скриня! — зідхав Остап.

— А де її поставимо? — журился Данько.

— Ставити булоб де — засміялася Оля — коби тільки гроші до неї впливали. Ось в кожному селі хай буде така, а в кожному місті одна більша, а у Львові

одна найбільша, де з цілого краю з усіх скринь зсипували би сотики на народні цілі.

— А що, вуйцуню? Не можемо і ми собі зробити такої складниці і вкидати до неї по сотикові? Але де нам роздобути скляної замкненої скрині? Ми також хотіли б бачити, як наша складка росте-зростає — говорив Остап.

— А чи доконче мусить бути скляна? Так само добра буде наприклад і дротяна-сітчата.

— А, знаєте, чого можна би вжити замість скрині? — скрикнула господарна Зоня. — Великий бутель, що в нім мама робить овочеві наливки.

— Справді, добра гадка! Шийку можна залютувати оловом і крізь дірку в ньому кидати гроші. Де той бутель? Сюди його! — кричали діти й прожогом кинулись до маминої комори.

За часок бутель стояв на столі і вуйко помагав дітям заліплювати шийку. А відтак постягали сотики, які де були в хаті і всипали напочаток. Тоненькою верствою лягли вони на дні великого бутля.

— Ой, ледве видно! — зідхала Оля. — Кілько треба часу, щоби цілий бутель ущерть заповнити.

— А де ми його поставимо? — допитував Данько. — Десь би добре заховати, щоби хто не вкрав.

— Ні, навпаки! Поставимо його на виднім місці, щоби й другі докинули всю лепту — сказав вуйко. — Поставимо його в гостинній на столі й наліпимо на ньому карточку: „На українські просвітні цілі“.

— Та якже ставити в сальоні такий поганий бутель! — запротестувала Зоня.

Але ось мама вмішується до справи:

— Так, поставимо його в гостинній і це буде найбільша її прикраса, якщо бутель наповнятиметься з кожним днем.

І скляний бутель станув на столі в гостинній. А діти день-у-день зазирали до нього, чи далеко ще ущерть.

ЗАДАЧА ПРО ОЩАДНІСТЬ.

— Ні, сьогодні я не можу йти на прохід, бо маю писати задачу. Завтра в нас у школі день ощадности і пан учитель казав кожному опрацювати реферат на цю тему. Будемо читати в клясі уголос, а чия задача буде найліпша і за нею паде найбільше голосів, той дістане в нагороду гарну кооперативну книжечку.

Так говорив Данько, засідаючи при столі. Положив перед себе зшиток чистого паперу, насадив нове перо, підпер голову руками і почав думати.

Думав, думав, але з його думок небагато появлялось на папері.

— І про що тут писати? — міркував. — Треба щадити гроші і складати в банку, шанувати одяг і шкільне приладдя, ну — і час і здоровля. Але як стільки лише напишу, то буде дуже мало. А що більше?

— Не йде? — спитав вуйко Павло, що сидів у другому кінці стола і, читаючи газету, позирав час від часу на зажуреного сестрінка. — Помогти тобі?

Данько спаленів. Ні, він мусить сам виробити задачу. Чужу працю вчитель пізнає, та й він, Данько не хоче під чуже підшиватись.

— Я й не думаю за тебе реферат писати! — заміявся вуйко. — Я лише завдам тобі декілька питань, а як зумієш на них відповісти, то й задача готова.

Данько зацікавився і попросив вуйка, виписати йому ці питання на карточці, щоби міг над ними призадуматись.

І ось що виписав вуйко Павло:

Чому, йдучи до школи, вибираємо найкоротшу дорогу?

Робітник має перенести дуже велике і дрібне каміння — від якого розпічне роботу? Подай примір зі школярського життя!

Чому по урядах, банках і великих торговельних магазинах є тепер скрізь телефони?

Коли послугуємось телеграфом і літаком?

Чому по фабриках замість людей працюють машини?

Чи зискує фабрикант, який затруднює по низькій платні некваліфікованих робітників?

Чи оплатиться купувати дуже дешевий одяг, панчохи, капелюхи?

На даху зробилась мала діра, чи може її господар злегковажити?

Івась видає на шкільне приладдя місячно пересічно 60 грошів, його товариш Олько з тої самої кляси 1 зл. Чим це можна пояснити?

Учитель закупив до бібліотеки дуже гарні книжки, але не хоче їх випозичити школярям, поки переплетчик книжок не обложить. Чи добре робить учитель?

Щоби заощадити світла, дівчина читає й шие в сумерках. Які будуть наслідки такої ощадности?

Юрко завзятий совгун, не пропустить у зимі дня, щоби не піти на совганку. Раз зігрітий — простудився і став кашляти, але не зважаючи на це, совгався даліше. Чим воно скінчиться?

Пан Скупський щадить дуже ревно. Не пє, не курить, не купує газет ні книжок, не ходить на виставки ні концерти, не належить до жадного українського товариства, вбирається літом і зимою однаково, нужденно їсть — а тільки складає гріш до гроша у щадниці. Який буде мати хосен з ускладаних грошей?

В одній рідній школі діти збирають: старі часописи, пляшки, бляшані пуделка, старе залізо, усякого рода лахміття. Чи воно нащо придасться?

Одна господиня заковує вугля на зиму вже в половині серпня — друга щойно в перших днях зими. Котра з них ліпше на цьому виходить?

Сільська газдинька ходить що другий день до міста (3 милі від села) з яйцями, набілом, яриною. В селі є своя кооператива, де можна те все продати, але газдинька каже, що в місті більше гроша візьме за свій товар. Чи добре вона калькулює (рахує)?

Рільникові зародило гарно збіжжя. Половину з того зужиткував сам, другу всю продав. Чи розумно господарив?

Міська господиня закупила в літі більшу скількість яблук на зиму і не рухала їх аж до пізньої осені, обходячись увесь той час без овочів. Що могло статись?

Данько уважно прочитав усі питання вуйка, а відтак усміхнувся і його перо почало скоро бігати по папері. О! як багато мав він тепер до писання. Кілько нових думок родилося в голові!

На другий день читав бадьоро в класі свій реферат і товариші разом з паном учителем признали йому одноголосно першу нагороду.

Подумайте, діти, і скажіть, як відповів Данько на вуйкові питання? Як би ви на них відповіли?

ЛЕВ ТА МУРАШКИ.

Раз сильно дужий лев,
Поснідавши телятинкою гоже,
Став вибирати на спочин
Ложе.

Піднявши рев страшний,
Щоби живе все пріч тікало,
І найяснішому лежать не заваджало —
Бєбєхнув у траву,
Не дбаючи про іншу тварину.
Бо і з якої б справді речі
Йому ще думати про злигодні малечі?

Простягся у весь ріст наш львисько,
І наваливсь на муравлисько.
Зломав будівлю всю, і хату і комору,
Покалічив старих, передавив дівтору.

Ой, знявся зойк і крик в громаді мурашок!
Збентежилась сімя вся комахина,
І поклялась робітнича дружина:
„Відістити лєвові за діток,
Всім, як один, на лева йти війною!“

А лєв лежить гора-горою,
Хропє собі і вусом не моргнє,
Повстання тих малих йому смішне.
Тимчасом крикнула: „До бою!“
Відважна, смілива рідня,
І, не жаліючи життя,
На велетня накинудася з гніву.
Ця лізе в ніс, та в ухо, інша в гриву,
І в спину вплялились розбишаки.
Схопився лєв — дошкулили таки.
Чхнув, закрутив страшною головою,
Хвостом обмахує, мов пугою тяжкою.

Реве, качається, чим далі сатаніє —
 На шмаття б розірвав нахабних, та дарма!
 Хоч ворог дрібязний, так війська в нього тьма!
 І дружній комашні нічого він не вдіє.

Підскакує лев, то шкуру рве зубами,
 То вдариться об землю, то враз
 Навтеки кинеться з нестями.
 Та ворогам він не втече,
 Бо мурашня обсіла та й пече.
 Знемігся лев, замучений вкінець,
 І силу зрозумів маленького народу,
 Та — знявши царський свій вінець,
 Насилу виблагав вже згоду.
 І з того дня житла мурах
 Чи обминав на п'ятий шлях.

ЗБИРАЙТЕ ПОПІЛ.

Повертаючи зі школи, Левко та Андрій завжди стрічаються у великому коридорі спільного мешкання. У кутку лежить старий пес Тубо, в якого очі блищать у темряві, мов ті вогники. Оба хлопці годують його недоїдками з обіду і Тубо, зголоднівши, скребе лабою об двері до їхніх кімнат.

— Зараз, зараз, Тубо! — заспокоює свого любимця Левко і виносить йому повну тарілку їжі.

— Що це в тебе в скрині тут стоїть? — спитав Левко Андрія.

— Тут у мене зібраний попіл — відповів Андрій.

— А навіщо ти його збираєш?

— Нам у школі розповіли, що попіл дуже корисний для удобрення піль. І збіжжя на такому полі родить краще й урожай буває великий — пояснив Андрій.

— А я й не знав цього. У нас весь попіл викидають на смітник.

— Це недобре. Коли б усі школярі збирали попіл, як у нашій школі і передавали його на село, то родило б краще поле.

— Та хіба ж ви його на село відвозите?

— Так. Наша шкільна громада ладиться вневдовзі поїхати у найближче село.

— У нас теж є своє село. Ми туди посилаємо книжки, малюнки, совги, лещети.

— А ось ви ще й попіл збирайте та вивезіть його перед сівбою. Далі й весна буде. А коли розтане сніг, заки сіяти, добре тим попелом землю пересипати — розказував Андрій.

— Я сейчас розповім про це моїм товаришам — говорив Левко.

Другої днини біля пічки, що ogrівала кімнату Левка, стояла вже скринька.

— Мамуню! ти попіл не викидай, а сюди зсипуй.

— Навіщо тобі? — дивувалася мати.

— Це на удобрення піль піде — розповів їй хлопець. — Я вже й у школі намовив усіх збирати попіл, щоби перед весняною сівбою відвезти його на село.

ЯК ДІТИ ЯБЛУНЬКУ ВРЯТУВАЛИ.

Усім весело та радісно на весні, тільки молода яблунька, що в шкільному садку росте, понура та сумно стоїть. Що їй бідній робити?

Ось що з нею трапилось.

Стояла вона торік весела, в зеленому листі, а між листям ховалися червоні яблучка. Смачні були яблучка і сама вона струнка, пишна. Діти її дуже любили.

Літав довкола неї метелик... Такий гарний і подумати не можна було, щоби від такого гарного метелика та така велика шкода сталася.

Подобалася й метеликові красуня яблунька і мабуть вирішив він, що в її густому листі затишно й спокійно буде покласти свої яечка. Він і поклав.

А з яечок вийшла гусінь. Тут якраз настали вже морози. Наплела собі гусінь гніздечок на зиму. Багато вийшло гусениць на яблуньці і багато наплели вони собі гнізд.

Аж ось і весна. Випустила наша яблунька бруньки, а тут повилазила погана гусінь з гнізд і почала відатися в бруньки та вигризати в них ямки.

А тут ще лазить жук-довгоносик і зїдає молоде листячко. Сумує яблунька.

Гуляли в садку діти. Підбігли до своєї улюбленої яблуньки.

— Дивіться! а що воно там таке? — кричить Галя. — Наче гніздечка маленькі. І багато їх, багато! Підійшла вчителька, подивилась уважно.

— Е, діти, не гаразд з нашою яблунькою. То гусінь наплела собі гніздечка, а сама лазить і обідає бруньки. Треба швидше наш садок очистити, а то пропаде садовина.

Другої днини вранці вибігли діти в садок з лопатками, кошиками, великими ножицями, мітлами. Згрібали старе, сухе листя, в яким багато було всяких хробачків, черви, гусені. Обкопували дерева та обмазували їх вапном з глиною, щоби гусінь не лазила, а гнізда знимали ножицями.

Щиро працювали діти. А вже найбільш уважно обчистили вони свою любу яблуньку, а вчителька ще й поприскала її якимсь розчином.

Врятували діти яблуньку. Буде вона знову весело красуватись і віддячиться дітям смачними, червоними яблуками.

САДІВНИК.

Яблуньку садив край хати
 Старець, а Ісус надходить
 Й каже: „Вам вже не зародить!
 Вам цих яблук не діждати“.

— „Не собі її саджаю,
 Коб лиш яблука доспіли —
 Будуть молоді їх іли
 Та й мене добром згадають“.

Попрощав Ісус дідину,
 Яблуньку благословляє:
 І вже цвіт її вкриває,
 Гнеться віття удолину,
 Садовина румяніє.
 Голос божий розлягаєсь:
 „Семикрать благословляєсь,
 Хто громаді добро діє“.

УКРАЛА.

Тільки вчитель увійшов до класу, зараз побачив, що тут діється щось незвичайне. Школярі й школярки юрбою обступили когось і про щось палко й голосно гомоніли. Голоси були сердиті. Зрозуміти покищо не можна було нічого. Чути було лише, що діти на когось сердились, комусь докоряли.

Хтось побачив учителя й почулось проміж дітьми:
— Учитель прийшов! Учитель прийшов!

Діти стихли й всі повернулись до вчителя. Учитель підійшов до них і спитав:

— Що тут у вас діється?

Усі мовчали, стоячи біля одної лавки. В тій лавці сиділа Олеся.

Олеся була дочка сільського писаря-пяниці. Вона сиділа, низько похнюпивши голову й впиливши очі

в лавку. Її біляве, рябеньке обличчя було мертвецьки бліде. Вона вхопилася руками за лавку, немов боялась, що її витягнуть силоміць.

Учитель ще раз спитав:

— Що тут у вас сталося?

Озвалася Катря, подруга й товаришка Олександри. Батько її служив за економа. Катря була дівчина сита, добре годована. Вона завжди приносила з дому гарну їжу: піріжки, коржики, тощо. Вона погано вчилася, але була дуже весела й не могла говорити, не сміючись. Вона й тепер, всміхаючись, загомоніла:

— Та Олександра...

І не доказала. Учитель спитав:

— Що Олександра?

— Украла в мене хліб — докінчила Катря й знову засміялась, а її глупенькі сіро-сині очі аж сховалися за ситими щоками.

Ця вістка дуже вразила й здивувала вчителя. Такого в школі ще не було.

Учитель знав, що деякі діти ще дома, заки прийшли до школи, були в дечому грішні, але в школі покищо ніхто так не провинився. На Олександру теж ніколи нічого злого не думав. Вона була тільки дівчина боязка — мабуть налякав її батько-п'яниця.

Учитель глянув на Олександру й спитав:

— Правда цьому, Олександро?

Дівчина мовчала й сиділа непорушно, як кам'яна. Учитель зрозумів, що Катря говорила правду. А Катря вже не мовчала, а торохтіла:

— Вона не вперше це краде. Вона кілька разів у мене тягала. Тільки кинеш торбу з їжею — так і потягне! Та я все мовчала. А оце сьогодні... Бачу, вхопила хліб та й побігла зі школи на двір, зайшла за дерево та й їсть. Я прибігла до неї, а вона злякалась. „Не кажи — мовить — учителеві, я тобі образок дам“.

Учитель ще раз спитався:

— Правда цьому, Олександро?

Але й тепер Олександра мовчала й сиділа непо-
рушно. Один старший школяр, не дуже розумний і не
дуже спочутливий, загомонів:

— Та що там її питатися? Хіба й так не видно, що
правда? Бач, що вигадала — красти! Її треба прогнати
зі школи!

Школярі загули:

— Треба! треба!

Учитель сказав:

— Чому ж це так?

— А тому, що вона краде, а ви або ми на кого
іншого можемо думати несправедливо.

Інші казали:

— Тепер нічого не можна буде зіставити в школі,
якщо крастимуть.

— А хіба воно гарно, як говорити стануть на шко-
лярів, що вони крадуть? — додали треті.

Учитель сказав:

— Ось що, дівчата і хлопці. Ви он уже налагоди-
лись вигнати Олександрю зі школи, а ще не знаєте до-
пуття діла. А може воно й так не було? Треба послу-
хати зразу, що Олександра скаже.

Той старший школяр почав був знову:

— Та що там слухати, хіба й так не видно?

Але його зараз же спинили.

— Цить! Пан учитель правду кажуть. Вже ж
треба знати, що вона скаже.

Усі обличчя повернулись до Олександри, усі очі
впялилися в неї. Всі дожидали від неї слова. Але вона
й тепер сиділа, мов скамяніла. Сховала голову між
плечі й прижмурилась, неначе сподівалась, що її ось-
ось ударять, хоч знала, що в школі не б'ють.

Учитель спитав:

— Що ж, Олександро? Кажі — ми ждемо.

Мовчить. Учитель знову:

— Не думай, що ми всі хочемо тебе скривдити. Нам треба тільки знати правду. Може це ще не так, як кажуть, і я думаю, що не так.

Бліде обличчя Олесі почервоніло відразу, як жар. Але вона мовчала. А вчитель говорив далі:

— Я думаю, що це не так. Мені здається, що Катря помилилась, і що ти невинна.

Олесине обличчя нахилилося до самої лавки.

— Певно, ти свій хліб їла, бо я ніколи не повірю, що ти могла красти.

Голосне, гірке ридання залунало в клясі. Це плакала Олександра, припавши головою до лавки. Школярі відразу притихли. Очі їм якось широко розплющились, і вони мовчки, затаївши духа, дивилися на Олександрю. А вчитель говорив:

— Не плач! Коли цьому неправда...

— Правда! Правда! — скрикнула Олеся. — Я вкрала!

І вона заридала ще дужче. У великій шкільній світлиці стояло шістдесятеро дітей мовчки, не ворущаючись. А серед них, припавши головою до лавки, гірко плакала маленька білява дівчинка.

Довго вона плакала. І всі мовчали, аж поки вона трохи заспокоїлась. Тоді вчитель, сівши біля неї, спитав:

— Нащо ж це ти зробила?

Вона замовкла знову й знову похнюпилась. Учитель бачив, що їй важко сказати те, як важко було причаюватись. Та вона перемогла себе. Кілька разів починала говорити, ворушила губами, але зупинялась. Нарешті промовила:

— Я їсти хотіла.

— Хіба ти не їла?

— Не їла.

— Чому?

Вона знову змовкла і... зовсім несподівано опять заридала.

— У нас... у нас... нема що їсти... Батько нічого не приносять... пропивають усе... Ми їмо су..су...сухарі вже другий тиждень...

І більше вона нічого не могла сказати за слізьми.

Давно вже був час зачинати науку. Учитель взяв гихо Олесю за руку й, сказавши їй кілька ласкавих слів, повів її до своєї хати, щоби там заспокоїлась. А як повернув до кляси, десятки рук простяглися до нього, а в кожній руці була якась їжа.

— Натє! дайте їй! хай попоїсть!

Учитель глянув на дітей. Хлопці були ні в цих ні в тих, деякі дівчата плакали. Олександра нічого не хотіла їсти й усе плакала. Учитель, скільки міг, розважав її.

Як розпочалася наука, він непомітно ввів її до кляси.

*
**

Ні вчитель ні школярі ніколи не нагадували Олександрі про те, що було. Та й не треба було їй нагадувати. З того часу вже ніщо не могло її спокусити. Та й голодувати їй більше не доводилось. Діти завели в себе в школі гуртові снідання. Хто що не принесе з дому, усе складається разом і всі сідають їсти по-товариськи. Діти люблять Олександрю й охоче дружаться з нею. Цього року вона кінчить народню школу.

Паво.

На студених узбіччях фінляндських
 Жив собі селянин, старий Паво.
 Він трудився без уговку в полі,
 Урожаю дожидав із неба.
 І дітей він мав і хазяйку,
 З ними їв він хліб, трудом здобутий.
 Рив рови, орав землю, сів.

Хутко сніг на весні стаяв в полі,
 Половину сівби сполокавши;
 В літі туча з градом надтягнула,
 Половину збіжжя столочила,
 Що лишилось, стяв мороз осінній.

Волос рве на собі з горя жінка:
 „Паво! Паво! нещасний бідняго!
 Бог забув про нас, хоч іди з торбами!
 Тяжко в других просити, та голод ще тяжчий“.

Стис їй руку Паво і промовив:
 „Випрїбувать хоче нас Господь, і тільки!
 Пів-на-пів змішай муку з корою,
 Вдвоє глибше я рови скопаю,
 Урожаю ждатиму із неба“.
 І муку з корою вона змішала,
 Вдвоє глибше рови він копає.
 Продав вівці і купив насіння.

От весною сніг розтаяв в полі,
 Та сівби він не забрав з собою,
 Літом туча з градом прошумїла,
 Та колосся в полі не торкнула,
 Не стяв зерна і мороз осінній.
 Вся дозріла нива золотиста.

На колїна паде Паво й мовить:
 „Випрїбувать нас хотїв Господь, і тільки!“
 На колїнах говорить хазяйка:
 „Випрїбувать нас хотїв Господь, і тільки!“

А відтак на radoщах сказала:
 „Краще нам тепер пора зажити,
 Не мішати муки із корою,
 З чистого зерна попоїмо хліба“.
 Стис їй руку Паво і говорить:
 „Ні, кохана! Не видержав проби
 Той, хто в щасті забуває ближніх.
 Пів-на-пів мішай муку з корою,
 Бо в сусідів вимерзло все збіжжя“.

НА САМІТНЬОМУ ОСТРОВІ.

Всі ви, діти, читали вже мабуть історію Робінзона, що то сам один опинився далеко на острові серед широкого океану. Знаєте, як важко приходилось йому там жити без товариства людей, обмеженому виключно на власні сили і власний розум.

Сьогодні розкажу вам подібну історію та не одного чоловіка, а сімох молодих хлопців, яких корабель потонув у час бурі, а вони на рятункових човнах причалили до берегів малого острівця. Було їх, як я сказала, сімох. Назв'їм їх: Тимош, Павло, Андрій, Грицько, Степан, Микола і Василь.

Вийшовши на берег і розглянувшись по околиці, порішили загосподарюватись на острові, поки який корабель не визволить їх з відлюддя. Відтак урадили, поділити поміж себе бананові дерева, кожному по кілька і вибудувати кожен для себе хату.

Попоївши бананів і лісних ягід, зробили собі зі своїх ножикив щось неначе сокирки і пішли рубати дерево на будівлю. Рубали завзято і зносили матеріял на лощину серед ліса, де мало станути сім окремих мешкань.

Але по тижневі такої роботи сказав Степан:

— Знаєте, воно ніби гарно рубається бамбус, але вночі я вже плечей не чую, немов хто стягнув їх мотузками.

— Зо мною те саме — повторив Андрій.

— І зо мною! і зо мною! — загукали і собі Микола, Грицько і Василь.

Тільки Тимш підсміхався під носом. (Вусів ще в нього не було).

— Добре тобі сміятись — сказав з докором Степан. — Тобі легко приходить рубання, бо ти й передше в рідному краю нічого не робив, лише рубав дерево і носив тягарі, але ми непривичні.

По другому тижневі, коли сиділи якось під вечір на березі й теребили банани, відізався Павло:

— Вже мені ті банани остогидли. Рано банани, вполудне банани, на вечерю банани. Хотілося б попоїсти дещо іншого.

— Може мясця з курочки або поросяти? — зажартував Андрій.

— Ну, курки ні поросяти на цьому острові не подибаєте — промсьвив Микола — але прецінь маємо докруги море, а в ньому риби.

— Риби! справді! можемо ловити риби! — закричали всі хлопці. — Зараз таки візьмемось до ловлення.

На другий день скоросвіт кожен приготувався, як умів. Один зробив собі вудку, інший гарпун — зішлися в тихому заливі моря й стали рибалчити. Але, коли їх стільки зібралось на березі, наробили такого гамору, що риба злякалась і сховала на дно.

— Не дописало нам щастя сьогодні — говорили зажурені хлопці.

— Хіба одному Миколі — завважив Грицько. — Гляньте, скільки в нього риби!

— Як це ти робиш? — дивувались усі.

— А ось як! не треба мені ваших гарпунів ні вудок — пояснював Микола. І, положившись на череві над берегом заливу, почав обережно всувати руку до води, аж натрапив на велику рибу. Тоді рванув скоро рукою і ось уже риба на березі.

— Воно добре для тебе — промовив Тимош — але на це треба великої вправності. Мабуть ти вже колось так рибалкував!

— І нераз! — засміявся Микола. — Бувало цілими днями ловив так рибу в Дністрі.

Цього вечора всі мовчки сиділи при вогнищі. Риб мали так мало, що знову треба було доповнити їжу бананами, на які вже й дивитись не хотіли. Один тільки Микола був у веселому настрою, а його брат Степан вміло припікав рибу на рожні.

— Який гарний запах несеться аж до нас! Як цей малий вміє кухарити! — говорив з примішкою зависти Павло, потягаючи носом запашний легіт.

— Бо він колись був кухарем на таборі в „Пласті“ — пояснив Микола. — Дайте йому круп і сала і какао, а зварить вам кашу, хоч пальці смоктай, а від какао не відпетесь.

— Ну, какаоового дерева не бачив я на цьому острові — сказав Грицько — але знаєте, може ми спрібували б кокосових горіхів? Була б якась різноманітність у нашому харчуванні.

— Кокоси! кокоси! будуть горіхи й смачне молоко! — зраділи хлопці.

Другої днини сонце, як звичайно, гарно світило, а хлопці машерували зривати кокоси з пальм.

А коли надійшов вечір, зібралися знову всі разом на лощині — але як виглядали! Руки мали покривавлені і поцарапані, шкіру на колінах здерту, убрання — одно лахміття. Микола мав великий гудз на голові від галузі, що впала йому на голову і вдарила болюче. Василько стогнав, бо звихнув собі руку.

Саме в той час зявилися Андрій і Грицько, навантажені кокосовими горіхами, аж угинались під ними. Увійшли поміж товаришів, а побачивши їх насуплені обличчя, закликали весело:

— Гей, хлопці! а вам що сталось? Чого похнюпились?

У відповідь почули зойки й лайку:

— Ой, ти лазуне один з другим! Лазите, як малпи по деревах, ця робота всамраз для вас.

— Авжеж! авжеж! — засміявся Андрій. — Недаром же ми були першими лазунами в нашій спортовій дружині.

— Ні — сказав Павло — добувати кокоси буде нам тяжко. Прийдеться вдоволитись тими поганими бананами й ягодами, бо й з рибою нам не йде. Смачні були б черепашині яйця, але за ними треба довго шукати.

Минула ніч, настав ранок. А з ранком нова жура для хлопців. Сонце припікало чимраз сильніше, а небавом мали настати великі дощі. Крайній уже був час взятися за будову хат. Кожен для себе на своєму клаптику землі.

І почали будувати. Сім сокирок стукало по острові, сім хлопців будувало сім хат з бамбусового дерева і грубих колод.

Одної ночі, коли вже всі уклались на сон під пальмами, від сторони хати Грицька почувся страшний гуркіт. Всі побігли туди. Грицько кляв, на чім світ стоїть.

— Гляньте! ця моя проклята халупа не хоче стояти. Під вагою даху пересунувся сволок і треба буде рано зняти дах і будувати наново.

— І не диво! — відізався Павло. — Диви, чоловіче, які грубі колоди поклав ти на тонких стінах. Щастя, що ще не замешкав у хаті, а то одної гарної ночі ціла хата придавила б тебе на смерть.

— Твоя правда. Бачу, що ти на цьому розумієшся, бо твоя хатинка простіська і гарненька.

— Ясна річ! Я син теслі і нераз помагав батькові при будові.

— Якось не дуже добре складається нам життя — зідхав Василько, коли знову всі клалися спати.

Але мабуть і інші те саме думали, бо цілу ніч ворухились хлопці неспокійно під пальмами, а ледве сонце зійшло, вже були на ногах.

Мовчки їли банани й пили кокосове молоко, аж найстарший Тимош відкашляв і промовив:

— Хочу вам щось сказати. Недобре нам тут ведеться.

— І без тебе це знаємо! — відворкнув сердито Микола.

А Тимош говорив далі:

— В понеділок Степан стовк собі молотком палець при будові — у вівторок Павло при ловлі риб упав до води і чудом не втонув — у середу Грицько трохи не відрубав собі сокиркою ноги замість пня — в четвер Микола натягнув собі крижі, таскаючи колоди — а вчора Василько злетів з пальми і не було б його сьогодні на світі, але — на щастя — упав на розлогий куш, що ріс саме в цьому місці. Якщо так дальше піде, то будемо всі каліками і не хату, а шпиталь треба нам будувати.

— Правда! — почувися голоси хлопців.

— Але яку маеш на це раду? — воркнув знову Микола.

— Маю плян. Послухайте! Як бачите, один усього добре робити не може. Але зате кожен з нас здатний до одної якось праці. Ось я залюбки рубаю дерево — буду вам доставчати матеріялу на будову і до кухні. Андрій і Грицько — першоклясні лазуни, хай далі лазять по пальмах і рвуть для всіх кокосові оріхи. Микола — рибалка хай ловить риби й черепахи. Павло — тесля побудує нам хати. Степан хай буде нашим кухарем і придумує усякі смачні страви у той час, як ми будемо працювати поза домом.

— А я? — спитав тихенько наймолодший Василько, трохи обиджений, що про нього Тимош немов призабув.

— Ти мизинчику? І для тебе найдеться робота. Ти будеш збирати ягоди, сухе листя на постіль і хворостиння на підпал. Та будеш латати й церувати нашу гардеробу.

— І ще на горбочку на високій щоглі застромлю білу хоругву і буду піддержувати там вогонь, щоби нас завважили перепливаючі кораблі — закликав радісно Василько, гордий, що він матиме стільки обовязків у громаді.

Усім те все дуже подобалось: і плян Тимоша і далекозорість Василька.

— А в мене ще така думка — промовив уперше Павло. Навіщо нам будувати сім хат? Не вікувати ж нам на цьому острові. Я збудую вам одно просторе житло-мешкання і жити будемо гуртом, гуртом і газдувати.

— Славно! — закричали хлопці. — Разом і веселіше буде і безпечніше.

І на цьому стало.

**

В місяць опісля зібралася наша молода громада перед своєю хатою на вечерю. Сиділи всі на стільцях, що поробив їм Павло, заїдали смажену рибу й яешню з черепаших яець, а попивали кокосовим молоком. Кокосові лушпини служили їм за чарки й тарілки. Усі були веселі й виглядали здорово.

— Знаєш, Тимоше, вдався тобі твій плян! — заговорив перший Павло. — Життя стало в нас тепер куди краще.

— І всього маємо більше: і ягід і риби і бананів і кокосів — відізався кухар Степан.

— А знаєте, що вам ще скажу? — промовив Микола. — Від коли день-у-день ловлю лише риби й черепахи, то робота йде мені чимраз легше і зручніше. Тільки запусну вудку у воду, вже й риба ловиться.

— Те саме і зо мною! — сказав Тимош. — Передше тяжко нераз приходилось мені рубати тутешнє тверде дерево, але тепер маю вже практику і знаю, куди йдуть волокна пня, куди треба вдарити сокирою.

— А мені вже не сниться поночі, що таскаю на плечах тяжкі колоди. Збирати ягоди й ріщя, піддержувати вартовий вогонь зовсім легка робота — засміявся Василько.

— А найважлише, що не тратимо тепер даремне сил — говорив Тимош. — Маємо більше вільного часу і можемо призадуматись, що нам робити, щоби відсіль якнайскорше видобутись і вернути до рідного краю.

— На ясні зорі, на тихі води, у мір хрещений — задеклямував Андрій.

— На Україну! — відгукнулись хлопці і затягнули бадьорої пісні.

Високі пальми кивали над ними своїм широколи-
стим верховіттям, у кущах стрекотіли цвіркуни й по-
блискували святоіванські комахи, в далині шуміло не-
вгомонне безкрає море, а на високому горбі палахко-
тів вогонь — вістун визволення.

ВПЕРЕД!

Спілчани! гей, часу не гайте!

Життя водопадом біжить,

Завдання своє памятайте:

Нам треба здобути світ.

Так сміливо, дружно в дорогу,

Ставаймо, як один в ряди!

І вірмо в єднання перемогу,

А скоро досягнем мети.

ЛАПШИНСЬКЕ ДИВО.

Є під Бережанами село Лапшин, що вславилось по цілій нашій українській землі тим, що лапшинські діти навчили ошадности дорослих. А як воно сталося, послухайте.

По великій світовій війні, коли в Лапшині отво-
рили наңово школу, не було в ній нічого крім лавок,
стола й таблиці. За порадою вчителя діти постановили,
що будуть щотижня приносити до школи по кілька со-

тиків, щоби закупити крейду, губку, миску, а на стіну образи, потрібні до науки (звірів, птахів, далеких країв і т. ін.). І справді, діти приносили грошики точно. За зібрані гроші вчитель прикрасив стіни гарними образами, і ще лишилося. Дітям це так подобалось, що рішили далі складати гроші, щоби закупити товару й заложити шкільну кооперативну крамницю.

Всі були такі ревні в складанні, що скоро зібрали 10 зл 50 грошів і заснували крамничку. Свою кооперативу назвали „Зірка“. Але й на тому не спинились. Рішили, не уставати в збірці. Сказали: тепер будемо складати кожний для себе. Як скінчимо школу, дістанемо свої гроші назад. Один сказав, що купить собі за те капелюх, дівчина хустку, інший мріяв про книжку з образками.

Як сказали, так і зробили, бо це були дуже завзяті діти, а ще й мали доброго, щирого вчителя. Тепер вже складала не одна тільки кляса, а ціла школа. Рік минав за роком, а школярі водно складали. По якімсь часі було вже наскладаних в касі 138 золотих! Діти мали кожне по кілька золотих, а були й такі, що назбирали собі 10 золотих. Як скінчили школу, то дістали свої гроші назад і не було кінця radoщам, що стільки назбиралося.

Але багато дітей принесло свої гроші назад, а тоді вчитель віддав усі ті гроші до громадської кооперативної каси. І з тих грошей не одна бідна вдова або господар дістали позичку і благословили дітей, що наскладали гріш другим у допомогу.

Про дитячу касу пішла слава по цілому селі. Всі чудувались, як то малі діти за короткий час придбали стільки гроша, а все лише тому, що не видавали його на цукорки та інші витребеньки. Тепер вже й дорослі почали щадити, як діти — а відтак дізнався про це й цілий край і почав наслідувати примір лапшинських

дітей, які показали, що можна зробити дрібними, але постійними ощадностями.

Сьогодні маємо вже поверх 400 таких кас по селах і містах (райфайзенками вони називаються), де приймають і найменші дрібні ощадності. Розумієте, яким добром вони є для бідних людей.

ТРУДОВА ЧЕТА.

Час роботи — час гарячий,
Розпочалися жнивá,
Тільки хорий та ледачий
Без роботи пробувá.

Бідна Ганна, удовиця
Мусить в поле теж іти,
Достигає там пшениця,
А тут стільки ще жури!

„Хто догляне її двору
Від нещастя, злодійні?“
Зголосилася дівтора
В допомогу на три дні.

Щоби краще працювати,
Уложили спільно плян:
Хто, про що там має дбати,
Як піде вдова на лан.

Ця куркам впору дасть їсти,
Як із сідала злетять,
Той крілям принесе листя,
Напоїть у час телят.

Ті трави нарвуть Лапатій,
Поросятam лободи,
Інші ввечір каченята
Попригонять із води.

А Гринько матиме очі,
Щоб їх яструб не пірвав.
Так по плянові до ночі
Гурт дитячий працював.

Жваво йшла робота всюди,
Веселіще, як у грі.
Завжди успіх кращий буде,
Як працюють згідно всі.

ТЮТЮН ОТРУТА.

Був тихий весняний вечір. Татко покликав Ромка й Оксану і всі троє пішли на прохід за місто. Подорозі пристало до них ще трьох товаришів Ромка і ціла громадка пустилась попри лан вузькою пільною доріжкою. Передом ішла Оксана.

Нараз зупинилась, крикнувши проймаюче: „Гадюка!“

Татко й хлопці підійшли до неї. „Жаба!“ — за-сміялись, побачивши на дорозі широко розчепірену жабу, що витріщатими очима налякано гляділа на про-хожих і ладилася до втечі.

На лану працювали селяни. „Помагай Біг!“ — по-здоровив їх татко. „Дякувать!“ — відказали селяни, поздіймавши брилі. Один зі старших курив коротку люльку.

„Стривайте, діти! — сказав татко. — Зараз побачите щось цікавого. Придержіть лише жабу. Не бійтеся, вона не кусає“.

Ромко обома руками накрив жабу, а татко тим-часом попросив у старого селянина на короткий час люльки. Старий охоче подав її панові, а зацікавлений що буде, підійшов і собі на дорогу. За ним і другі ро-бітники зійшли з лану й обступили татка і хлопців.

А татко потряс люлькою, висипав з неї осад тю-тюну і натер ним хребет жабі. Миттю почала жаба на-дуватися, скоро й глибоко дихати, корчила й простя-гала ноги... боролася зі смертю.

„Конає!“ — сказали хлопці, а Оксана жалісно гля-діла на бідну тварину.

„Конає! — повторив татко. — Прикро мені вби-вати невинне й пожиточне сотворіння, але зробив я це, щоби вас чогось навчити“.

Хлопці не спускали очей з жаби; робітники й жін-ки стояли теж зачудовані, а той, що подав люльку, кру-тив головою.

„Видиш, що куриш!“ — договорювала йому жінка.

„Отруту курите — сказав тато. — В тютюні нахо-диться отруйливий сік, нікоти́на. Лікарі робили з нею досвіди. Запустили одну краплину нікотини псові до ока і пес згинув. І чоловік від одної крапельки чи-стої нікотини вмирає. Намочіть стебельце в нікотині

і приложіть воробцеві до дзьобика, а миттю впаде неживий“.

„Страшно!“ — дивувалися діти, позираючи невпинно на жабу, що ледве вже давала признаки животи́ння. Хлопці перевернули її на хребет і так вона лежала.

„Дивіться, як воно!“ — говорили селяни, повертаючи до своєї роботи.

„А я й не знав, що в тютюні така страшна сила“ — сказав власник люльки і, тріснувши нею об землю, відійшов і собі на лан.

Хлопці зачудовані гляділи то на робітника то на татка то на розбиту люльку.

„Позбирайте черепки! — сказав тато — і понюхайте!“

Хлопці послухали. Ромко приложив до носа люльку і мерщій кинув з огидженням.

„О, як погано воняє!“ — закликав. Другі і собі нюхали черепки і ще скоріш відкидали їх назад на землю.

„Фе! аж руки від неї чути“ — говорила Оксана, і почала витирати їх об траву.

„Ось бачите, в чому деякі люди находять приємність — говорив татко. — А то й з-поміж вас хай трохи лиш котрий підросте, вже рветься за тютюном“.

„Ми ні!“ — закричали хлопці, а Ромко вхопив тата за руку і сказав пошепки: „Хоч би всі курили, я не буду“.

Ішли далше. Дітям все ще воняли руки від люльки, аж у малім потічку під горбком умилися чистенько. Але приклавши руку до носа, таки чули воню тютюну.

„Чудна воня! немов вжерлася в шкіру“ — казали.

„А та жаба! — пригадував Ромко. — Як вона бідна надувалася, як корчила, як вмирала!“

„Бідна жабка!“ — зідхала й собі Оксана.

На горбочку на чистій травичі присіли діти до-вкола татка, а він став їм таке розказувати:

„Раз в однім селі заложилися два парубки, хто більше викурить. Один викурив 17 люльок, другий 18, і оба разом захоріли. Побіліли на лиці, студений піт виступив їм на тіло, ноги тряслися, серце почало жи-віше вдаряти, голова крутилася, в очах потемніло, втратили свідомість і в страшних муках з піною на устах померли“.

Діти слухали із запертим віддихом. „І це правда?“ — спитали.

„Правда. Так умирають люди, затроєні ніко-тиною. Таких випадків записали лікарі чимало й я про-них читав. Так ось трапилося раз, що контрабан-дисти переносили з Франції до Еспанії тютюн на голім тілі й повмирали з того.

„Як це?“ — дивувалися діти.

„А так: нікотина через пори шкіри ввійшла в ор-ганізм і затроїла його. А в нас вже малі хлопці-під-ростки беруться курити. Таких молодих курців сейчас пізнати. Вони звичайно бліді, шкіра на лиці тратить ніжність і стає плямиста. Очі в них гей за млою, неса-мовиті. Такі хлопці і гірше вчаться і гірше поводяться“.

„Чому?“ — спитав Ромко.

„Бо нікотина це отрута. Якщо вживати її по-стійно, псує тіло і впливає шкідливо на мозок, на ду-мання“.

„Хай би такі курці побачили те, що ми сьогодні бачили, а може закинули б курити“ — завважив один із хлопців.

„Справді, тільки пізнання наслідків може від злої навички відтягнути“ — сказав татко.

Встали й завернули додому. Коли наблизилися до місця, де полишили жабу, вона вже не жила. Діти мовчки поставали над нею. І черепки люльки оглянули,

та до рук не хотіли їх брати. Робітників на полі вже не було.

Сонце заходило. Вечірній легіт приносив з піль та лугів пахощі скошеного сіна, материнки, ромену.

„Відіхніть глибоко!“ сказав татко.

І всі діти поволі почали втягати чисте, свіже повітря. Оксана аж губу роззявила, а носиком рухала, як молодий коник. Личка дітей почали малюватись рум'янцями, очі заблисли радістю.

„Ось де шукати нам розваги, здоровля!“ — промовив татко.

А хлопці підкинули шапки вгору й крикнули:

„Хай живе мати природа!“

КООПЕРАТИВНИЙ ЧОВЕН.

Коли я мав 13 літ, був тоді учеником III-ої кляси гімназії. Про кооперацію не знали ми ще тоді нічого, а однак кооперативним способом прийшли ми в посідання човна. А сталося воно так:

Коли настало літо, ми всі ученики дістали безплатний вступ до плавецької школи. Мусіли тільки написати прохання через свою шкільну управу. Ми цілими годинами бовтались у воді, а інколи здобували який гріш і винаймали навіть човно. За годину плавання човном платилося 20 сотиків від особи. І ми почали мріяти про те, щоби мати власне своє човно для себе на цілий день і придбати його власними фондами, себто спілковими грішми.

Певна річ, ми не могли й думати про правдиве рибальське човно. Але мале, вузьке, одноособове човенце з одним веслом можна було дістати за 25—30 золотих. Ми вже мали трохи досвіду, бо минулого року збирали так гроші на мяч, але тепер були ми вже розумніші й практичніші. Наперед ми зробили в школі нараду,

на якій вибрали собі голову, управителя нашої спілки. Він був теж і скарбником. Гроші тримав у деревляній коробці з цигар і мав зшиток, де записував кожен вложений гріш.

До спілки приступило спершу 14 хлопців. Ми постановили складати щотижня по 8 сотиків і врочисто дали собі три рази слово чести, що будемо точно платити тижневу вкладку і ніколи не виступимо з човняної спілки, ані не будемо жадати звороту своїх грошей. Але хоч би хто й вложив більше грошей, то всі мали мати однакове право до човна.

Ми рішили збиратися кожної суботи по 12-ій годині на Загальні збори нашої „кооперативи“ і тоді кожний мав при свідках зложити своїх вісім сотиків до рук голови-скарбника. Крім того всі члени нашої спілки заключили „братство“ і приобіцяли один одному помагати у всіх потребах так у школі, як і поза школою. Спільна справа пробудила в нас почуття взаємної приналежності-спільноти інтересів.

Тепер хлопці платили свої вкладки охітніше й правильніше. Як ми дожидали тої хвилі, коли наша мрія здійсниться! Як жалували, що скоріше не подумали про збірку — сьогодні вже мали би човно, якби були точно все платили.

Але так воно буває, що охота є тоді, як ціль бачимо близько перед собою. Ледве минуло літо, а вже наша туга за човном була трохи менша, а як прийшла осінь, то й стали забувати про човен. Правда, наш впертий голова відбував щосуботи сходи, але на ті збори приходило чимраз менше товаришів, а дехто навіть домагався, щоби поділити гроші поміж членів.

Але було нас кількох: голова, я та й ще двох-трьох, що нізащо не хотіли закинути розпочатого діла, бо ми були вперті. Ми стали радитись, що діяти, щоби рятувати нашу справу. Врешті ми вирішили, позичити

десь кілька золотих, щоби поправити стан нашої каси. Але ніхто не хотів і чути, щоби дітям давати гроші. Ми вже мали зібраних шіснадцять золотих. Деякі хотіли ті гроші поділити поміж членів, але голова не годився. Тепер став менше скликати суботніх сходин, щоби справу проволікти. А коли вже дуже напірали на нього, сказав, що гроші видасть, але не до рук кожного зокрема, тільки на якусь спільну ціль.

Тепер зачалися довгі наради, на яку ціль ужити гроші. Була думка, щоби гроші проїсти на цукорки й тістечка, але більшість членів відкинула її з негодуванням. Найбільше подобалося внесення, щоби закупити книжок з оповіданнями й заснувати бібліотеку-випозичальню, спільну власність усіх. Але й цю думку ми потім залишили, бо книжки можна було випозичати в школі. Поки ми так радили, члени дальше платили вкладки і якось до поділу нашого майна не прийшло.

А таки шість членів виступило зі спілки й перестали платити гроші. Але інші трималися далі і в березні, як надходила весна, мали ми в нашій касі 20 золотих. Тоді сталося диво: тих шістьох товаришів, що виступили, тепер повернули до нас, бо запахло вже сонцем. Це була для нас велика перемога, а для них трохи сорому. Ще й мусіли вирівняти всі вкладки, які пропустили по своїм відході.

І від тоді наша справа пішла величезними кроками вперед. Ми сказали собі, що будемо платити щотижня по 10, а то й по 12 сотиків. Ми де могли, то заробляли, то випрошували гроші і ось слухайте: в половині травня ми вже мали потрібну суму зібрану. Це був такий капітал, що перед двома роками нам і не снився, а тепер ми його мали в деревляній коробці від цигар.

Радісною юрбою побігли ми того дня до старого теслі, що робив човни. Ми дали йому зачет на роботу.

Казав, що човен буде готовий за 14 днів. Ох, які довгі видалися нам ті два тижні! Але вкінці і той час минув і ось ми стояли громадкою перед нашим — чуєте! — нашим вже, перед нашим човном! Він лежав у варстаті майстра, чекаючи пишно на нас, щоб ми його забрали.

Тепер наші членські сходи́ни вже відбувалися правильно і були дуже поважні. Але коли ми вже досягнули своєї мети, прийшло між нами до малих суперечок. Дуже гаряча дискусія була наприклад над тим, яке і́мя дати човнові. Рі́зні були внесення. Одні хотіли його назвати „Побі́да“, інші „Русалка“, ще інші „Чайка“, і т. д. Накі́нець назвали ми його „Стрі́ла“. Потім ще була суперечка над тим, хто перший попливе човном, бо в човні́ було місце лише на одного.

Були такі, що казали: той поїде перший, хто дав найбільше грошей. Але це була погана, некооперативна думка. І рі́шили, що перший попливе той, хто з нас усіх найбільше потрудився для справи — значить: наш голова-скарбник. Відтак ще були довгі балачки про те, хто, коли й як довго може користати з човна для плавання. І знову виринули думки, щоби ті, які дали більше гроша, мали право і довше їздити. Але таки вкінці побідила думка: рівне право для всіх. „Плаватимуть усі по черзі і кожен однаковий час, щоби нікому не було кривди“.

От, як ми прийшли до власного човна. Ми були дуже горді з нашого здобутку, а інші хлопці не могли з дива вийти, як це сталося. А сталося воно зовсім просто: через спі́льництво, взаї́мну поміч, зєдиненими силами. Ми показали світові, що справді „в єдності́ сила!“.

В ДЕНЬ КООПЕРАЦІЇ.

Сьогодні наше свято,
Веселий день настав,
І всіх нас так багато
Один клич тут зібрав.

Хлопята і дівчата,
Дітвора всіх сторін —
Злетілись соколята
До гурту, як один.

Шумлять вгорі прапори,
На них спілчанський знак.
Хто нині нас поборе?
Заступить к сонцю шлях?

Хоч ще слабі в нас сили,
Та прийде час — зростуть.
За чим батьки тужили,
Сини в гурті найдуть.

ЯК „НАШ” СТАВ КООПЕРАТИВНИМ СЛУЖБОВИКОМ.

— Чий це пес? — спитала вчителька, побачивши на шкільнім коридорі кучеряву, сіру собачку.

Діти не вміли пояснити.

— То Оксана привела його зі собою — сказала згодом Зоня Ткач. — Я бачила її з псом.

Покликали Оксану.

— Чого приводиш собак до школи? — накинулась на неї вчителька. — Знаєш, що невільно.

— Я його не приводила — оправдувалась Оксана — це не мій. Ми не маємо пса. Він причіпився до мене подорозі й зайшов аж до школи.

А собачка сиділа тихенько під стіною й дивилася пильно в очі зібраних, немов розуміла, що про неї раду радять.

— Виженіть його на вулицю, може хто за ним шукає, а може й сам найде свого пана — приказала вчителька і пішла скоро до кляси, бо вже дзвінок заповідав початок науки.

Але коли діти вибігли на першу перерву на подвір'я, собачка сиділа там у кутку, підібхавши хвоста під себе. Побачивши дівчорю, радісно кинулась до неї, стрибала й лестилася. Діти гралися з нею й годували хлібом та булкою.

Сторож прогнав її вдруге на вулицю.

Та на черговій перерві собачка знову стояла під брамою й жалісно скавуліла. Дітям жалко стало й впровадили її на коридор, а коли роздавали снідання, нагодували її теплим молоком.

— Прошу, пані, він такий голодний! — оправдувались перед учителькою.

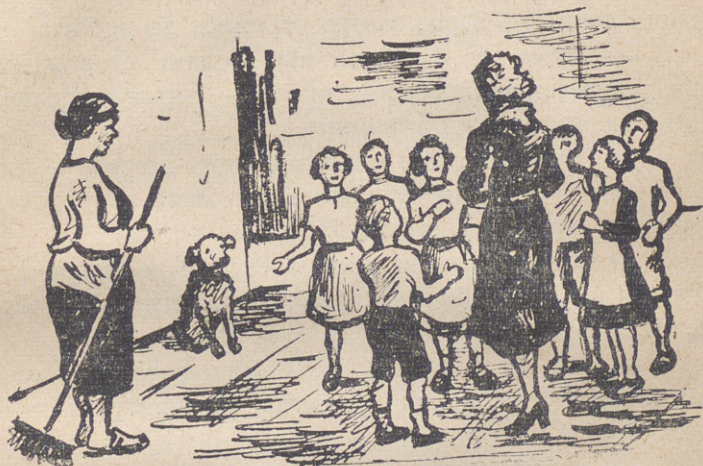
— Певно десь загубив свого пана і не може найти.

— А може хто нарощне його полишив на вулиці, щоби збутися.

— Він нічий, бо не має нашійника зі значком — сказав Юрко, що встиг уже докладно оглянути собаку.

— Бідна псина! така гарна і бездомна! — жаліли діти собачку, а вона горнулася до них, немов знала, що в їх руках її доля.

— Та що зробимо з ним? — питала вчителька. — Може хто з вас візьме його до себе?

Ніхто не голосився. Одні мали своїх псів, інші не знали ще, що скажуть родичі.

— А не може він лишитися тут у школі? — промовила Галя Канська. — Собака в школі придасться. От недавно була тут крадіж, бо не було кому остерегти перед злодіями. Но, і маємо теж крамницю з товаром і трохи грошей у касі. І нас можуть колись обікрасти.

— Так! так! хай лишиться в школі! — закричали діти, а пустун Лесько вхопив собачку за лапи і став з нею гуляти по салі.

— А хто буде його годувати? — питала вчителька.

— Ми! ми! принесемо щодня щось для нього з дому, а на снідання відступатимем по черзі наші молоко.

— І наша кооператива може дещо призначити на його удержання — це так, немов би наняли ми сторожа до крамниці — заявила Галя, скарбничка кооперативи.

— А де його примістите? — знову вчителька.

— Побудуємо йому будку на подвір'ю! — закричали хлопці. — Зараз завтра беремось до роботи.

— Літом міг би спати під сходами сторожівки, але де зимою, як буде дуже зимно? — питає вчителька, що хоче точно все обговорити.

— Ну, зимою то я вже візьму його до себе — вмішується до розмови терціянова, що мила посудину зі снідань і слухала розмови дітей.

— Славно! кохана пані Олексова! — закричали дівчата й стали обнімати Олексову. Знали її добре серце.

— І як нас не буде в школі, і на свята, і на вакації теж будете про нього дбати? — допитувались зі всіх сторін.

— Авжеж, авжеж, чоловік не камінь.

— А чи не треба буде за нього платити в магістраті? — кинув хтось питання.

— Ні! — пояснив всезнайко Юрко. — Платиться тільки за люксових собак, сальонових, таких що постійно живуть на покоях, а за собаку-сторожа платити не треба. Він же цілий день і ніч сидить на подвір'ю коло хати.

— Але водити його на прохід будемо?

— Так, на мотузку.

— Буде з нами ходити на прогульки! — раділа дівчата.

— Значить, справа поладнана — сказала вчителька. — Пес остає в школі й приналежить правно кооперативі — хіба, що зголоситься за ним власник. Кооператива ним опікується й за нього відповідає. Застямте це собі!

— А як його звати? Він же безіменний, а як і має ім'я, ми його не знаємо — запримітила завжди передбачлива Зоня.

— Пік! Ас! Дон! Сірко! Гар! Руш! — посипались прізвища.

— Назв'їм його „Чужий“, бо не знаємо, чий він і відкіля.

— Не „Чужий“, а „Наш“ хай зветься — порішила Галя — бо тепер чей же він нам близький, наш.

І собачку прозвали „Наш“.

**

По науці члени кооперативи зібрались у великій шкільній салі, а голова Юрко Лепський представив їм „Нашого“, поручив його їх опіці й харчуванню, а до „Нашого“ промовив:

— Слухай „Наш“! тепер ти наш службовик. Маєш сторожити школи й крамниці. Зате дістанеш мешкання й їжу. Хочемо бути для тебе добрими й щирими, будь і ти нашим другом.

„Наш“ глядів на всіх вдоволеними очима, а коли Юрко скінчив промову, загавкав радісно, мов у відповідь.

Зібрані крикнули тричі „Славно!“, а відтак кожен підходив до собачки й стискав їй лапку, або гладив мягеньку шерсть.

І так „Наш“ увійшов у шкільну кооперативну громаду.

„ДО ДОБРА І КРАСИ”.

Діти не чулися на radoшах. Татко обіцяв піти з ними до Народнього Дому на першу українську, кооперативну фільму, яку мали там висвітлювати.

І пішли.

— Чому ця фільма називається „До добра і краси“? — питав подорозі Гнатко.

— Побачиш, то й зрозумієш — відповів тато.

Діти вже сиділи на салі і нетерпляче дожидали початку. Та ось світло згасло, а перед ними на екрані-полотні почали пересуватись картини нашого села. Бачили, мов живих, наших селян при праці на обійстю, на полі, на ярмарку — бачили народні строї, різдвяні обряди, весільні звичаї й танки. Бачили далі, як працюють наші кооперативи: Народня Торговля, Маслосоюз, наші великі гуртівні такі, як Центросоюз — бачили, як урядують по наших банках-щадницях. А посеред того всього розвивалася перед ними, мов цікава казка, історія одного молодого парубка. Він спершу був лінтяй і п'яниця, але відтак прочитавши книжку про кооперацію, стає чесним чоловіком, записується на кооперативні курси, закладає в своїм селі кооперативу і сам у ній працює, як свідомий кооператор.

Гарна була фільма, а ще й грамофон пригравав наші українські народні пісні. Дві години тривало висвітлювання образів, а дітям здавалось, що ось щойно зачали. На салі стало знову ясно, а вони ще сиділи, мов зачаровані, з місця не ворушились.

— Кінець! — промовив татко. — Ходім додому! Вертали пізнім вечором темними вулицями.

— Тепер знаєте, чому цю фільму назвали „До добра і краси“?

— Так — відповів Гнатко — бо через кооперацію став той парубок добрим чоловіком.

— І життя його покращало — сказала Марта. — А тому ця фільма зветься кооперативною, бо представляє різні кооперативи, які є в нас сьогодні.

— І її накручено заходами і коштом львівських українських кооператив — доповнив тато.

— А кілько то коштувало? — зацікавився Гнатко.

— Щось 10.000 зл.

— О, так багато! — чудувалися діти.

— Зовсім небагато. Виконання фільм, що їх бачимо в кінах, коштує не раз сотні тисяч, а то й мільони золотих.

Ішли мовчки.

— В нашій школі теж учать кооперації — заговорила перша Марта. — За рік і я буду вчитись.

— А в нас є шкільна кооперативна крамниця — сказав Гнатко — ми тільки там купуємо все приладдя.

— І в нас є. Недавно улаштувала наша школа гарне кооперативне свято. Я виступала в ревії, як кооператива „Продукція“. Несла пляшку соку і ведерце мармеляди.

— А знаєте ви, діти, що значить кооперація і кооператива? — питав тато.

— Я знаю! — крикнув Гнатко і почав деклямувати: Кооперація — спілчанство, а кооператива — спілка людей, що переводять якусь корисну роботу в гурті.

— Добре! — похвалив тато. — Як будеш старший, почувеш про це більше.

— А які то люди видумали цю кооперацію? — хотіла знати Марта.

— Кооперація повстала не в нас, а в Англії, а дало їй почин спершу кількох освічених людей, а за ними ткачі-робітники в малому містечку Рочдель, сто літ тому.

— А чому вони це зробили?

— З біди-нужди. Не мали заробітку, бо фабриканти мало їм платили, а то й зовсім не приймали до роботи. Але що ці ткачі були люди просвічені й енергійні — заложили собі малу спілкову крамничку, за зібрані поміж членами гроші закупили трохи товару, який продавали лише своїм членам. Такий був початок кооперації, що сьогодні загорнула весь світ. Нині світова кооперація числить мільйони членів, тисячі кооперативних склепів, фабрик, банків, магазинів і багато ще дечого іншого.

— А кілько мали ті перші ткачі?

— Ті перші? — засміявся тато. — Їх було всього 27. У своїй крамниці продавали спершу тільки вчором, два рази в тиждень, а з товару мали лише муку, масло, цукор і вівсяні крупи. І того небагато, бо не було гроша на більші закупна.

— І з таких малих початків виросла така сила? — дивувалася Марта. — Як це воно сталось?

— А сталося — бо ті перші кооператори ткачі кріпко трималися разом, не продавали нічого без грошей — на борг і тільки в своїм склепі купували. Нераз господині, жінки й діти членів робили кілька кілометрів дороги до своєї крамниці, хоч мали під боком чужу, багатшу в товар.

— Я також роблю три кілометри, як маю що купити в кооперативі „Вогні“ — похвалився Гнатко.

— А знаєте — говорив далі тато — що кооперація зробила передусім велике добро англійським дітям, бо визволила їх з неволі.

— З неволі? — скрикнула Марта. — Невже вони були невольниками, як американські мурини?

— Так, були невольниками багатих фабрикантів. Вони, ці великі фабриканти, щоби загорнути якнайбільше зисків, приймали до роботи малі діти, бо це був найдешевший робітник. І батьки-нуждарі віддавали

свою рідну дитину за марний гріш до фабрики. А бувало і таке, що фабриканти висилали своїх людей-агентів до захистів для бідних у Лондоні й в інших містах і там наймали, а властиво купували діти бідаків, ніби то на науку ткацького ремесла. Та не була це наука — а неволя.

— Маленьких дітей, деякі ледве ще на ногах держались, звозили з різних сторін до фабрик і запирали їх за високими камяними стінами, мов у справжній в'язниці. В ніч і день чули там лише гуркіт машин і стукіт варстатів. Спали на нужденних леговищах, голодні, часто побивані, занедбані. Малі діти працювали по 16, а то й 18 годин на добу — з малою перервою на обід, що складався з чорного хліба й вівсяної каші. Найменшим казали збирати з долівки брудну бавовну. Уявляєте собі, як мусіли їх боліти крижі й ноги, які брудні були завжди ніжні дитячі ручки, що раз-у-раз витирались об брудну долівку? А старші діти мотали пряжу на шпульки, а то й самі вже працювали при низьких варстатах. А мусите знати, що робота коло брудної бавовни й вовни дуже шкідлива на груди.

— Яке це все страшне! — шепнула Марта.

— Так, дуже страшне — повторив татко. — Сьогодні віритися не хоче, що були такі часи. На щастя, скінчилися. На вимогу приятелів кооперації англійська влада заборонила вживати малих дітей і слабу молодь до фабричних робіт. А коли кооперація прийшла до своїх власних фабрик, то закладала для дітей при кооперативах ясла, захоронки, передшкілля, школи, різні курси, світлиці, санаторії, щоби росли здорові і вчилися краще жити.

Доходили вже до дому. При столі з вечерею дожидала їх мама.

— Ну, як там було? — спитала. — Подобалася вам фільма?

— Ох, мамо! так гарно було! так чудово гарно!
— крикнула Марта і Гнатко і пригорнулися до мами дуже сердешно. Мабуть згадались їм маленькі англійські діти, що колись у голоді й холоді коротали свій вік у безпросвітній фабричній роботі без тепла й дбайливості материнського серця.

МАРШ МАЛИХ КООПЕРАТОРІВ.

*В роковий спілчанства день
І дівтора
Поставала у ряди
Під прапори.*

*На шляхи, де йдуть батьки
Лава в лаву,
Станули й сини, доньки
Дружно, жваво.*

*Підростем, надійде час —
І до діла
Заберемося всі враз,
Чета сміла.*

*Ну, а поки ще малі,
Треба дбати,
Щоби слабшому від нас
Помагати.*

ДЛЯ ТОВАРИШКИ.

Гурток старших дівчаток VI. кляси від кількох днів щось шепоче поміж собою. Збираються по науці, радять, обмірковують.

— Ви запримітили, яка марна Стефа? — говорить товстенька, повновиди Марійка. — І не пізнати, що повернула з вакацій.

— Які там вакації були в неї! Весь час пересиділа у Львові у вогких сутеренах. Ви ж знаєте, де й як вона живе.

— А тепер знову дожидає її цілий рік праці, а вона така совісна в науці, так пильно вчиться.

— І така добра товаришка — кожній покаже, пояснить, pomoже.

— На другі вакації мусить вона десь виїхати на село, на свіже повітря, на відпочинок.

— Я могла б її взяти зі собою до Станковець — відзивається чорнява Зоня — але в нас нема ні ліса ні ріки і товариства крім мене не буде мати.

— А може б вона виїхала на вакаційні оселі? — каже Нуся, яка й сама щороку виїжджає до Миловання. — Там так гарно й весело в гурті товаришок!

— Але на оселі треба платити, щось аж 50 зл, відкіль вона їх візьме? Правда, беруть і даром декого, та на ті дарові місця кілька то зі всіх шкіл зголошується!

Смутком повіяло на дівчата. Ясні очі посоловіли.

— Знаєте що? — піддає думку русява, моторна Галя — як би нам зложити тих 50 зл для Стефи на оселю?

— 50 зл! нам зложити? Що тобі прийшло до голови? Такі великі гроші?

— Зовсім не великі на нас сорок у клясі. Подумайте тільки! І так збираємо деколи дрібні датки на різні цілі, а тепер збиратимем обовязково, постійно. Щосуботи кожна з нас кине кілька грошів до пушки, а з кінцем червня побачите, яка з того виросте сума.

— О, це було б чудово, допомогти в той спосіб товарищці. Коби тільки вдалося!

— Мусить вдатися! Як це? раки помогли переверненому товаришеві, щурі годували сліпого брата, пелікани за 30 км носили поживу своєму каліці, ла-

стівки гуртом прогнали окупанта гнізда — а ми не були б у змозі допомогти нашій товарищці? — деклямувала, як лекцію, палка Галя.

— І поможемо власними силами! — піддержала її Марійка.

— То саме важне, що власними. Це не буде милостиня, а поміч...

— Кооперативна — докінчила весело Нуся.

Радістю повіяло на дівчата. Ясні очі загоріли щастям.

— І ще одно, товаришки! — додала Галя. — Стефа не повинна про це нічого знати аж по кінець року. Перед усіми кажемо, що збираємо на вакаційні оселі для учениць нашої школи. А то було б їй якось ніяково жити цілий рік під тягаром думки, що на неї йде складка. Отже мовчанка!

— Мовчанка! — і всі положили пальці на губах.

*

**

Учителька VI. кляси не могла вийти з дива, як точно йшла від якогось часу субітня збірка. Ніодна учениця не відказувалась жертвувати 5—10 грошів, хоч може прийшлося відмовити собі деколи цукорка або чоколядки.

— О, яка тяжка! — казала вчителька, потрясаючи пушкою. — Що це ви задумали купувати? парцелю чи каменіцу на кооперативу?

— Ми щось задумали, але не скажемо — таємниче заговорила Зоня.

— Ми скажемо, але шойно при кінці року — поправила товаришку Галя.

І дівчата переглянулись між собою, немов члени великого тайного заговору.

*

**

Зібрані в тижні гроші перечислювали під строгою контролею Надзірної Ради кооперативи, а відтак скарб-

ничка передавала їх до Центробанку. Жовтий „вкладковий картон“, виставлений на імя VI. кляси, виповнявся рядком цифр, що в сумі давали щораз більші числа, від яких росли серця дівчат. Цей „картон“ переходили в шафі кооперативи.

— Якби так пропав, то й наші гроші може пропали б! — говорили члени Управи, вкладаючи його у велику урядову коверту, що її нарешне на ту ціль закупили.

І ця коверта з „вкладковим картоном“ заповнила ціле шкільне життя VI. кляси, вказуючи їй гарну, ясну ціль, до якої разом прямували.

**

Половина червня. В школі вже давно оголосили відозву, щоб учениці подавалися на виїзд до Миліваня чи Коршева. Шоста кляса заметушилась. Назначено сходуни Комітету для підрахування зібраних грошей і поладнання справи виїзду Стефи на вакації. На сходуни прийшли й інші товаришки — усім цікаво було почути, кільки зібрано і чи стане грошей.

Комітет трьох (Галя, Марійка й Нуся) оголосив торжественно вислід цілорічної збірки: 82 зл 50 гр, разом з відсотками.

— Аж стільки! — дивувались усі — більше, як треба. Що ж зробимо з рештою?

— О, і ті гроші придадуться! — казала Галя. — Адже треба ще Стефі дещо на дорогу з білля, одежі. Позвольте, що Комітет сам усе полагодить. Не бійтеся, ні сотик не пропаде. Зі всього здамо вам точний рахунок.

Зараз по сходунах повідомлено Управу школи, що VI. кляса складає 50 зл на висилку Стефи Гамалій на вакаційні оселі. А другої днини вона сама про це дізналася.

— Так це ви на мене склали цілий рік?

— Ні, це не складка, це кооперативна поміч нашої шкільної громади. Адже й ти кидала щосуботи свій гріш до пушки — заспокоювала товаришку Галя. — Цього року їдеш ти, нарік може я поїду або інша. На теж учимося кооперації, щоби собі взаємно помагати.

Стефа тільки мовчки стискала руки товаришкам.

Другого липня виїжджали оселянки зі Львова. На двірці рух, гамір, метушня. Родичі, браття, сестри, оклики, прощання. Стефу проводила старенька бабуня, а в імені VI. кляси явилась делегація трьох комітетових, щоби попрощати товаришку.

— А це ось тобі на дорогу — сказала Марійка і передала Стефі гарнесеньку шкіряну валізку.

— Це кооперативна валізка! — додала Нуся.

Хотіла ще сказати, що там у валізці є кооперативний теплий коц, кооперативні мешти й панчішки, кооперативні хустинки до носа, кооперативний пакуночок з харчами на дорогу — усе те хотілося Нусі розповісти, вже й язичок висунула, але Галя штовхнула її в бік, щоби мовчала.

— Більша буде для неї несподіванка, як щойно в дорозі усе розгляне — шепнула товарищі на вухо.

Ще кілька веселих окликів прощання, свист льокомотиви і поїзд рушив з місця.

*
**

— Хто вам піддав думку так гарно заопікуватись моєю внучкою? — питала бабуня Стефи, повертаючи з дівчатами домів.

— Кооперація! — відповіла Галя.

— Кооперація! — повторила Марійка.

— Ко-о-пе-ра-ція! — заспівала весело Нуся.

І в тому одному слові задзвеніла якась така могутня нова сила, що старенька жінка тільки мовчки склонила перед нею голову.

У ВАКАЦІЙНОМУ ТАБОРІ.

Сонце землю освітило,
 Всіх в таборі побудило:
 „Швидше, хлопці і дівчатка,
 Починається зарядка!“

Діти весело вмивались,
 Утирались, одягались.
 Сонце каже: „Добрий ранок!
 Прошу, діти, на сніданок“.

Діти в ліс пішли гуляти,
 В чистій річці поринати.
 Сонце каже: „Вам не слід,
 Забувати на обід“.

По обіді мусять діти
 У кімнатах відпочити.
 Ні шиширк! Мертва година.
 Тихо! Спить мала дружина!

Діти гралися в м'яча,
 В обручі і в деркача.
 Сонце так згори світило,
 Наче в табор захотіло.

Потім хором по команді
 Всі співали на веранді.
 Сонце глянуло у двері.
 Запросило до вечері.

Загоріла ясна ватра,
 Ще сиділи б і до завтра —
 Поки місяць, наче мати,
 Не закликав: „Діти, спати!“

З М І С Т

	стор.
Краплина	3
Лісові хороми — народня байка	5
* Деревце — байка Леонида Глібова	7
Сильніші за всіх — румунська казка	9
Казка про осіннє листячко	12
Як звірі хату будували — байка	14
* В єдності сила (зі збірки „Для науки й розваги)	18
Моя хата скраю — байка Мамин-Сибіряка	19
* Паювання — вірш І. Крилова	26
Робітник — японська казка В. Буреніна	27
Гарний звичай	29
Що розказує сніжинка	30
* Загадка — І. Савяка	30
Зеренце до зеренця — К. М.	32
Задача про ощадність — К. М.	35
* Лев та мурашки — байка І. Крилова	38
Збирайте попіл	40
Як діти яблуньку врятували	41
* Садівник — вірш Ридель-Коцовського	42
Украла — Бориса Грінченка	43
Паво — з фінського Рунсберга :	48
На самотньому острові — К. М.	49
* Вперед — К. М.	56
Лапшинське диво	56
* Трудова чета	58
Тютюн отрута — К. Каляль	59

Кооперативний човен — з чеського Р. Геркмара	63
* В день кооперації	67
Як „Наш“ став кооперативним службовиком — К. М.	68
„До добра і краси“ — К. М.	72
* Марш малих кооператорів	76
Для товаришки — К. М.	76
* У вакаційному таборі — К. Рябініна	81

